

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА ДРУГИМ РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ (МАГІСТР)

на тему:

**«ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
ВЕТЕРАНІВ»**

Виконала: студентка 6 курсу 636МЗ групи
напряму підготовки:
28 Публічне управління та адміністрування

Спеціальності:
281 Публічне управління та адміністрування
Малярчук Ольга Іллівна

Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент
Чубук Руслан Валентинович

Рецензент: доцент, б.в.з.
Верба Світлана Миколаївна

м. Миколаїв -2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ.....	7
1.1. Соціальний і правовий захист ветеранів, соціальна та професійна адаптація.....	7
1.2. Законодавча та інституційна база формування та реалізації державної політики соціального захисту ветеранів.....	11
1.3. Зарубіжний досвід здійснення політики соціального захисту ветеранів.....	24
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ.....	32
2.1. Моніторинг програм та систем у сфері соціального захисту ветеранів.....	32
2.2. Система психологічної реабілітації. Соціальна реінтеграція.....	42
Висновки до розділу 2.....	48
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ.....	51
3.1 Запровадження активної моделі здійснення політики соціального захисту ветеранів.....	51
3.2. Технології запровадження зарубіжних практик соціального захисту ветеранів	67
Висновки до розділу 3.....	81
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89

ВСТУП

1 березня 2014 року – за ініціативою Путіна, рада федерації рф одноголосно затвердила введення російських військ на територію України, зокрема в Криму. 16 березня відбувся спроба незаконного референдуму та анексії Криму росією. 12 квітня 2014 року – було зафіксовано незаконне захоплення державних установ та українських міст російськими диверсійними групами. 13 квітня 2014 року РНБО розпочало повномасштабну антитерористичну операцію зі залученням Збройних сил України на території Донецької та Луганської областей для протидії відкритій збройній агресії росії проти України. 24 лютого 2022 року – російські війська вторглися до України біля Харкова, Херсона, Чернігова, Сум, наступаючи з територій росії, Білорусі та тимчасово окупованого Криму. Того ж дня в Україні було оголошено воєнний стан та загальну мобілізацію. Відтоді до рядів Збройних сил приєдналися ветерани, а також особи які до повномасштабного вторгнення не мали військового досвіду.

В результаті цих подій кількість майбутніх ветеранів і ветеранок значно збільшиться, а соціальний склад майбутньої ветеранської спільноти зазнає кардинальних змін. Раніше прийняті нормативні акти, що діяли в Україні до 24 лютого 2022 року, можуть бути неактуальними для нових ветеранів, оскільки вони створювались відповідно до потреб та запитів періоду 2014–2021 років. Зміна цільової аудиторії та типового портрету ветерана та його потреб створила потребу у соціально-економічних змінах, на які державна ветеранська політика повинна реагувати. Для оптимізації існуючих програм та розробки нових для підтримки ветеранів в Україні необхідно уважно вивчати та розуміти актуальні потреби та проблеми цієї групи. Це підкреслює необхідність проведення глибоких досліджень щодо потреб ветеранів і їхнього досвіду у забезпеченні державної підтримки в умовах воєнного конфлікту.

Теоретичним та методологічним підґрунтям дослідження стали:

положення щодо формування й реалізації державної політики; наукові праці з питань соціальної політики та сучасні підходи у сфері організації соціального захисту населення. Окреслені ідеї та положення викладені в працях нижченаведених дослідників: В. Бакуменка, М. Білінської, Ю. Ковбасюка, Н. Нижник, І. Рудкевич, Ю. Сурміна, В. Тертички, Д. Терещенко та ін. Практичні інструменти реалізації соціальної політики в контексті соціального захисту населення були у фокусі таких дослідників: Н. Болотіна, О. Васильєва, А. Дегтяр Т. Кагановська, О. Крутій, В. Собченко, Н. Статівка, О. Шкуропатський, та ін. У працях: І. Дацюка, М. Кравченко, В. Кривошей, А. Кириченко, Б. Михайлова, визначено концептуальні засади вироблення державної політики щодо розвитку системи соціального захисту ветеранів та розкрито окремі методологічні аспекти її реалізації.

Мета дослідження. Мета дослідження полягає в теоретичному аналізі сфери соціального захисту ветеранів та її відповідності актуальним потребам.

Визначення мети дослідження зумовило необхідність розв'язання наступних завдань:

- дослідити соціальний та правовий захист ветеранів, питання соціальної та професійної адаптації;
- проаналізувати законодавчу та інституційну базу формування та реалізації державної політики соціального захисту ветеранів;
- узагальнити зарубіжний досвід державної політики у сфері соціального захисту ветеранів;
- здійснити моніторинг програм та систем у сфері соціального захисту ветеранів;
- провести аналіз системи психологічної реабілітації та питання соціальної реінтеграції ветеранів;
- узагальнити зарубіжний досвід щодо практики соціального захисту ветеранів і запропонувати технології його запровадження в Україні.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини що склалися в процесі

реалізації державної політики щодо соціального захисту ветеранів.

Предмет дослідження – формування державної політики щодо соціального захисту ветеранів.

Методи дослідження. Для розв’язання поставлених завдань під час одержання теоретичних та практичних результатів у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання.

Діалектичний підхід був застосований з метою з’ясування сутності, та змісту соціального захисту ветеранів України. Системно-структурний метод застосовувався, щоби визначити роль та функції центральних органів державної влади України у сфері соціального захисту ветеранів. Метод порівняльного аналізу був використаний для дослідження міжнародного досвіду соціального захисту ветеранів. Історико-правовий метод був застосований за для аналізу попереднього досвіду провадження державної соціальної політики щодо ветеранів. Статистичний метод був залучений для дослідження результативності підходів до соціального захисту ветеранів, а також для розкриття кількісних характеристик соціального захисту ветеранів. Соціологічний метод був застосований для розкриття актуальних потреб ветеранів в Україні. Логіко-семантичний метод дав змогу сформулювати рекомендації, які стосуються конкретних завдань та заходів щодо реформування діючої системи соціального захисту ветеранів згідно нагальних потреб ветеранів, а також щодо внесення змін до законодавства України.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні положення, магістерського дослідження що визначають її наукову новизну, полягають у теоретичному обґрунтуванні шляхів реалізації державної політики соціального захисту ветеранів:

удосконалено:

- систему принципів, якими має керуватися політика соціального захисту ветеранів (гласності, комплексності, рівності, адресності, доступності, законодавчого визначення умов та порядку реалізації

соціального захисту та ефективності), та запропоновано доповнити її додатковими принципами з урахуванням специфіки досліджуваної сфери (соціальної відповідальності, збалансованості повноважень і публічності та відкритості, комплексного використання ресурсних можливостей суспільства) з метою поступального переходу із патерналістської системи цінностей до активізації соціального капіталу і комплексного використання ресурсних можливостей суспільства;

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дослідження можуть бути корисними органами державної влади в процесі формування та реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів, а також громадськими організаціями, науково-дослідними та освітніми установами у викладацькій діяльності та в процесі подальших наукових розвідок.

Структура роботи обумовлена її метою та завданнями. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, сіми підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 99 сторінок, основний текст розміщено на 82 сторніках, список використаних джерел налічує 91 джерело.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ

1.1. Соціальний і правовий захист ветеранів, соціальна та професійна адаптація

Торкаючись питання соціального та правового захисту ветеранів варто звернутись до законодавства України, так у Законі «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (ст. 1) визначено поняття соціального захисту військовослужбовців. Вищезазначеним нормативним актом надано визначення поняттю соціальний захист військовослужбовців – «це діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом» [17].

Розглянемо детально термінологію якою оперує законодавець у досліджуваній нами проблемі. Відповідно до наказу Міністерства соціальної політики та згідно Державного стандарту соціальної адаптації є наявність деяких термінів, стосовно надання соціальних послуг, відповідно до вищезазначених документів «індивідуальний план надання соціальної послуги – документ, складений на підставі проведеного комплексного визначення стану індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги

соціальної адаптації, у якому зазначено заходи, що здійснюються для надання такої послуги, відомості про необхідні ресурси, періодичність і строки виконання, відповідальних виконавців, дані щодо моніторингу результатів та інформацію щодо індивідуального плану та його перегляду» [33].

Також цими нормативними документами визначено поняття моніторингу якості надання соціальної послуги який визначається як «постійний чи періодичний перегляд діяльності працівників суб'єкта, який надає соціальну послугу, що має на меті оцінку поточних результатів, виявлення труднощів, визначення проблем, надання рекомендацій для їх ліквідації» [33].

Згідно наказу Міністерства соціальної політики щодо Державного стандарту соціальної адаптації було сформульовано визначення поняття мультидисциплінарна команда під якою розуміють «команду, до складу якої включаються не менше трьох осіб з числа таких працівників: соціальний працівник, медичний працівник, юрисконсульт, психолог, реабілітолог та ті які працюють у штаті установи» [33].

Доповнюючи картину термінології варто навести і таке визначення як соціальна послуга соціальної адаптації під яким розуміється «комплекс заходів, що здійснюються протягом строку, необхідного для процесу активного гармонійного пристосування осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, осіб, які перебували у спеціалізованих або інтернатних закладах, спрямованих на усунення/пристосування обмежень життєдіяльності для підтримки соціальної незалежності, збереження та продовження їхньої активності зокрема й соціальної» [33].

Відповідно до постанови КМУ що регулює «Порядок організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції, осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та

Луганській областях» [48] надано визначення термінам «професійна адаптація», «соціальна адаптація» (рис. 1.1).

Так під соціальною адаптацією розуміється «допомога у проведенні аналізу життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх розв'язання; надання інформації з питань соціального захисту населення; навчання, формування та розвиток соціальних навичок, умінь» [48].

Натомість професійна адаптація визначена як «комплекс заходів, спрямованих на відновлення та вдосконалення професійних навичок і умінь шляхом професійного навчання, надання інформаційних, консультаційних та профорієнтаційних послуг із зазначених питань, підвищення на ринку праці їх конкурентоспроможності» [48].

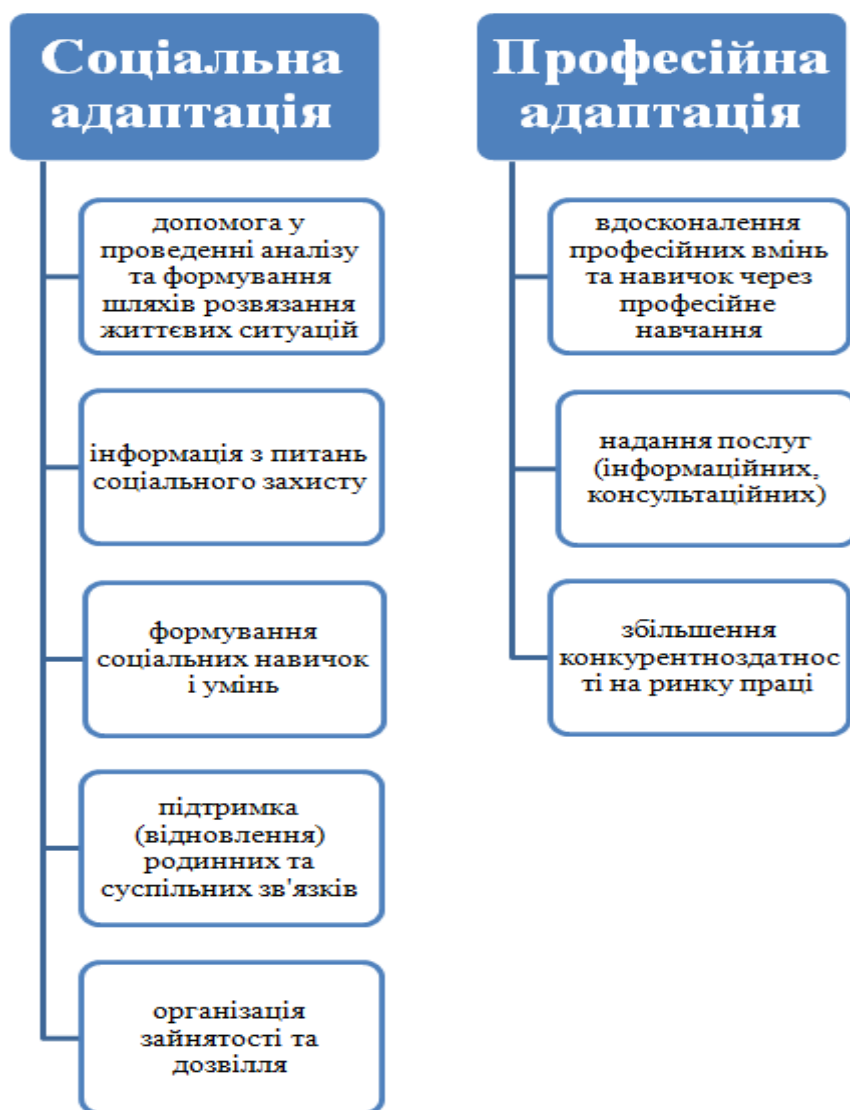

Рис. 1.1. Соціальна та професійна адаптація.

Згідно Порядку організації соціальної та професійної адаптації дія розповсюджується на «учасників АТО, осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, та постраждалих учасників Революції Гідності, членів сімей загиблих (померлих) таких осіб з числа осіб, яким установлено один із таких статусів» [48]:

- «учасника бойових дій» [48];
- «особи з інвалідністю внаслідок війни» [48];
- «учасника війни» [48];
- «постраждалого учасника Революції Гідності» [48];
- «особи, на яку поширюється чинність Закону» [48].

На думку дослідників Fisher M., Elnitsky C., Blevins, C. реінтеграція це те що «стосується переважно соціально-психологічних аспектів, які пов'язані зі здоров'ям, життям спільнот, потреб фізичної реабілітації, планів лікування, програм зайнятості» [72].

Дослідник Lwtscher W. наголошує: «на економічних аспектах реінтеграції, зокрема, на питаннях зайнятості, оплати праці, кредитної підтримки» [78].

Дослідник Morin R. зазначає: «визначальним чинником реінтеграції ветеранів є реалізація програм працевлаштування та освіти» [79].

Щодо концепції соціальної реінтеграції варто навести думку Resnik L. який «відносить до соціальної інтеграції сімейні стосунки, взаємодію з колегами, спілкування та комунікацію з працівниками різних сфер» [83].

Науковець Swderstrwm J. наголошує, що «інтеграція як соціальна так і економічна стають трампліном для кар'єрного зростання» [85].

Вчений Р. Жиленко звертає увагу що «наявність розладів фізичного або психологічного здоров'я ветеранів, істотно впливає на процес адаптації. Тому соціальні інститути повинні забезпечувати ветеранів усім необхідним та сприяти їх адаптації до життя у мирному вимірі» [12].

Як ветерани так і військовослужбовці які повертаються, є потенційними носіями «набору проблем» таких як стреси та труднощі в процесі реінтеграції до цивільного життя. Дослідження засвідчує, «що подолання життєвих стресів відіграє важливу роль у реінтеграції військовослужбовців та ветеранів після повернення з війни. Ключовими аспектами реінтеграції, вважають автори, є індивідуальні та міжособистісні відносини, а також соціальні фактори що або сприяють реінтеграції або можуть їй завадити» [72].

Проведене дослідження публікацій які зроблені науковцями Elnitsky C., Fisher M., Magruder K. Blevins C., та на підставі деяких критеріїв розглянули 186 статей, опублікованих у період з 2001 року до 2015 року. «Більша частина з цих статей розглядала допомогу ветеранам через заходи, що пов'язані зі станом здоров'я, працевлаштуванням та реабілітацією» [72].

Дослідники Elnitsky C. та Kilmer R. розглянули показники армії США з вересня 2001 року по 2015 рік і визначили, «що понад 2,6 мільйона військовослужбовців США були залучені до воєнних операцій. Понад 85% залучених були рядовими військовими, біля 12% з них – жінки. Тривалість дислокації військовослужбовців в середньому склала від 7,7 до 14,6 місяців. Середній вік військовослужбовців становив 33,4 року, майже 60% були одруженими, а 50% мали дітей» [73]. Дослідники порівнюють ці показники з показниками минулих військових епох та зазначають, що нинішнім військовослужбовцям притаманні відмінний досвід, а інколи, більш тривалі терміни служби та менший період перебування у родині. Науковці вважають, що такий стан справ буде мати суттєвий вплив на психічне здоров'я як військовослужбовців, так і ветеранів і їхні родини.

1.2. Законодавча та інституційна база формування та реалізації державної політики соціального захисту ветеранів

Законодавство про соціальний та правовий захист військових та членів їх родин базується на «Конституції України»²¹ та інших нормативно-правових документах. Основними нормативно-правовими документами у сфері соціального захисту, соціального забезпечення, соціальної і професійної адаптації ветеранів і членів їхніх сімей в Україні є нижченаведені:

Законодавчий акт «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [17], «згідно до Конституції України» [21] яка окреслює «загальні засади державної політики «у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, встановлює єдину систему їх соціального та правового захисту, гарантує військовослужбовцям та членам їх сімей в економічній, соціальній, політичній сферах сприятливі умови для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни та регулює відносини у цій галузі» [17].

Перелік осіб на яких розповсюджується дія Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [17] представлена на рис.1.2.

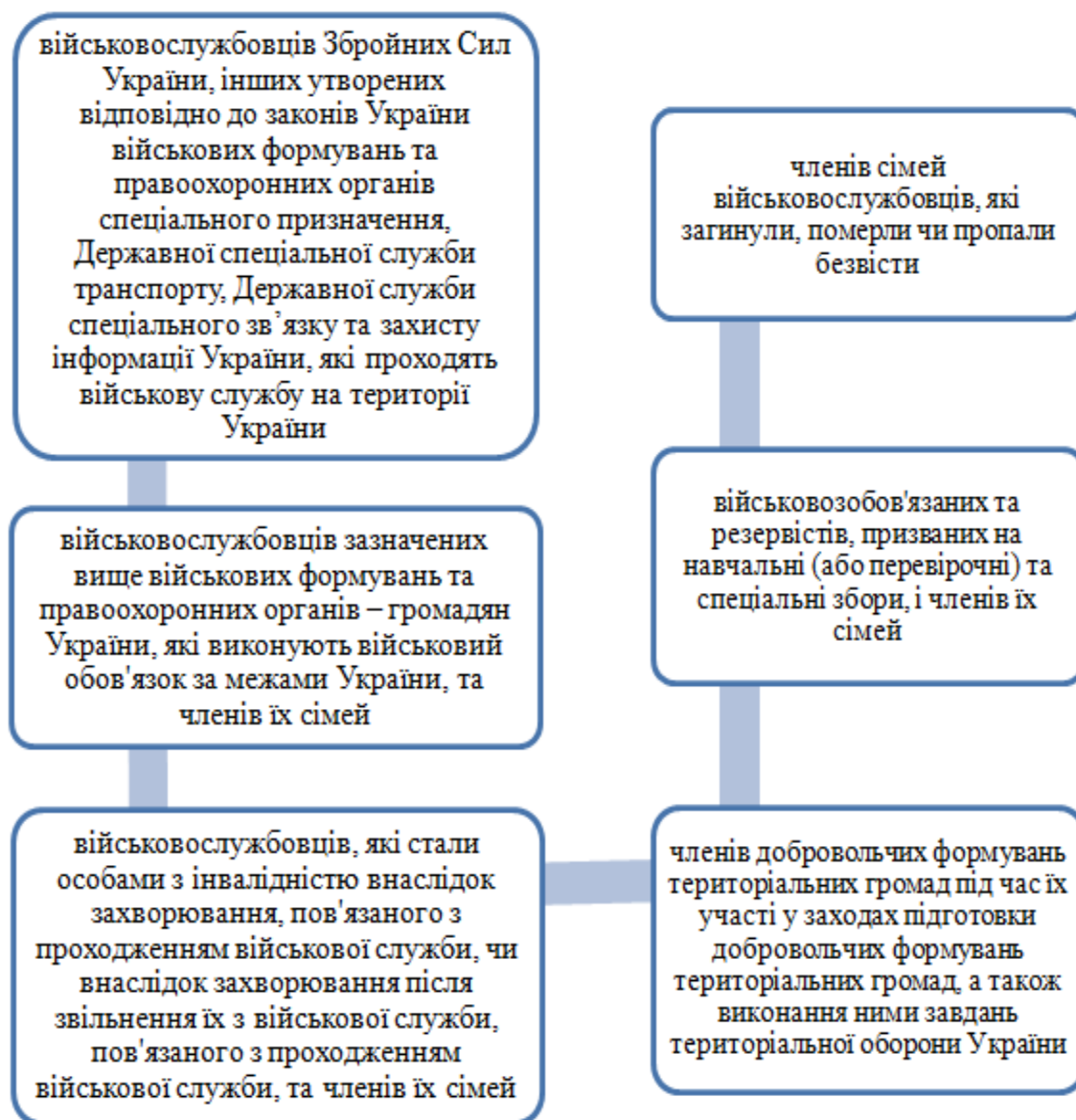

Рис.1.2. Перелік осіб на яких розповсюджується дія вищезазначеного Закону

У статті 8 закону зазначено, що «держава забезпечує соціальну та професійну адаптацію військовослужбовців, які звільняються у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів, за станом здоров'я, а також військовослужбовців строкової військової служби, які до призову на строкову військову службу не були працевлаштовані, в разі відповідного звернення зазначених осіб. У разі необхідності соціальну та професійну адаптацію проходять також члени сімей військовослужбовців за їх зверненням. Адаптація зазначеної категорії осіб провадиться центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах

зайнятості населення та трудової міграції, трудових відносин, соціального захисту населення, за рахунок бюджетних коштів» [17].

Зазначимо що: «охорона здоров'я військовослужбовців забезпечується створенням сприятливих санітарно-гігієнічних умов проходження військової служби, побуту та системою заходів з обмеження дії небезпечних факторів військової служби, з урахуванням її специфіки та екологічної обстановки, які здійснюються командирами (начальниками) у взаємодії з місцевими органами виконавчої влади» [17].

Цей факт підтверджується і проведенням у січні-лютому 2023 року спільним соціологічним опитуванням «Потреби ветеранів-2023», організованим Українським ветеранським фондом спільно і за сприяння Міністерства у справах ветеранів та соціологічною групою «Рейтинг», де зокрема на питання щодо майбутньої підтримки військових, питання підтримки здоров'я отримало найбільшу кількість відсотків серед опитаних, та посіло перше місце (58%) Що свідчить про правильну політику яку проводять місцеві органи виконавчої влади, не очікуючи загострення цієї проблеми у майбутньому рис.1.3.

Рис.1.3 Потреби військових у майбутньому [67]

Можемо відзначити той факт що: «держава забезпечує військовослужбовців жилими приміщеннями або за їх бажанням грошовою компенсацією за належне їм для отримання жиле приміщення на підставах, у межах норм і відповідно до вимог, встановлених законами України, в порядку, визначеному КМУ» [17].

Стосовно прав на освіту відзначимо: «військовослужбовці мають право на навчання (у тому числі на отримання післядипломної освіти) у військових навчальних закладах, відповідних підрозділах підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації військовослужбовців» [17].

Підтримуємо норму яка гарантує «військовослужбовцям, які прийняті на військову службу за контрактом осіб офіцерського складу після здобуття базової або повної вищої освіти за державним замовленням, дозволяється навчатися в інших вищих навчальних закладах без відриву від служби після проходження ними строку служби, який дорівнює часу їхнього навчання для здобуття попередньої вищої освіти. Іншим категоріям військовослужбовців, крім військовослужбовців строкової військової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу, дозволяється навчатися в інших вищих навчальних закладах без відриву від служби в порядку, визначеному відповідними положеннями про проходження військової служби громадянами України» [17].

Стаття 14 Закону унормувала пільги військовослужбовцям та членам їх родин. Так зокрема військовослужбовці «мають право на безоплатний проїзд: залізничним, повітряним, водним та автомобільним (за винятком таксі) транспортом; всіма видами транспорту загального користування міського, приміського та міжміського сполучення (за винятком таксі) – тільки військовослужбовці строковики» [17].

В той же час статтею 15 законодавчого акту «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [16] сконцентровано увагу на гарантіях пенсійного забезпечення військових після їхнього звільнення зі служби.

Важливою нормою є та що гарантує «військовослужбовцям, крім військовослужбовців строкової військової служби, які звільняються зі служби за станом здоров'я, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 50 відсотків місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби» [17].

Законодавчим актом «Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їхніх сімей» [14] унормовано правові основи забезпечення соціального захисту військовослужбовців, які звільнятимуться у зв'язку зі скороченням чисельності Збройних Сил України під час їх реформування, та членів їхніх сімей.

В ситуації коли військовослужбовець звільняється з лав Збройних Сил України у зв'язку з реформуванням, тоді йому надаються згідно статті 1 нижченаведені гарантії соціального захисту:

✓ «військовим, які звільняються з військової служби, виплачується грошова допомога в розмірі та в порядку, визначених Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [17];

✓ «військовим, які під час звільнення з військової служби змінюють місце проживання, та членам їхніх сімей оплачується вартість проїзду і перевезення багажу до нового місця проживання в межах України»[17];

✓ «військовим, звільненим з військової служби, які не мають права на пенсію, на період працевлаштування, але не більше одного року, виплачується щомісячна допомога у розмірі посадового окладу за військове звання та звичайного окладу» [17].

Відповідно до норм закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» [15], «під час професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації здійснення матеріальної допомоги в розмірі допомоги по безробіттю реалізується за рахунок коштів передбачених чинним законодавством на початок навчання, і

не може бути зменшено» [15].

Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» [15], встановлена така процедура як «виплата відповідно до цього пункту допомоги по безробіттю та матеріальної допомоги у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації понад розмір, встановлений чинним законом провадиться за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття з наступним відшкодуванням з Державного бюджету України» [15].

За рахунок коштів Державного бюджету України «військові, які підлягають звільненню з військової служби, мають право на безоплатну соціальну і професійну адаптацію, в тому числі консультації та перепідготовку з обраних ними цивільних спеціальностей. Перелічені гарантії поширюються також на членів сімей військовослужбовців, які загинули чи померли або пропали безвісти в період звільнення в запас чи відставку у зв'язку з реформуванням ЗСУ» [15].

Відповідно до наказу «Про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації» [33], визначено зміст, обсяг, вказує умови та порядок здійснення соціальної послуги соціальної адаптації, показники її якості суб'єктам усіх форм власності, які надають такі послуги.

Згідно постанови КМУ «Про затвердження Порядку організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції, осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ у Донецькій та Луганській областях, та постраждалих учасників Революції Гідності» [48]. ухвалено порядок механізму здійснення органами виконавчої влади ряду різнопланових заходів стосовно «соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції, осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ у Донецькій та Луганській областях, постраждалих учасників Революції Гідності та членів сімей та

таких осіб визнані загиблими (померлими)» [48].

Також під пильним оком законодавців опинилось питання реабілітації та реадaptaції що було зафіксовано у Постанові КМУ «Про затвердження Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадaptaції учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на період до 2022 року»[47].

Головною метою Програми є «забезпечення здійснення заходів з медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реадaptaції осіб проведення чіткого та прозорого адміністрування їх потреб, з урахуванням особливостей чоловіків та жінок, підвищення рівня самоусвідомлення ними участі у відповідних процесах реадaptaції до цивільного життя, посилення їх соціального захисту, підтримку належного психічного стану, вирішення невідкладних питань надання послуг із реабілітації та реадaptaції (відповідно до потреб), а також на підвищення ефективності взаємодії із зазначених питань центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і міжнародних організацій» [47].

Головними шляхами вирішення питання реабілітації та реадaptaції учасників є наступні що зображені на рис. 1.4.

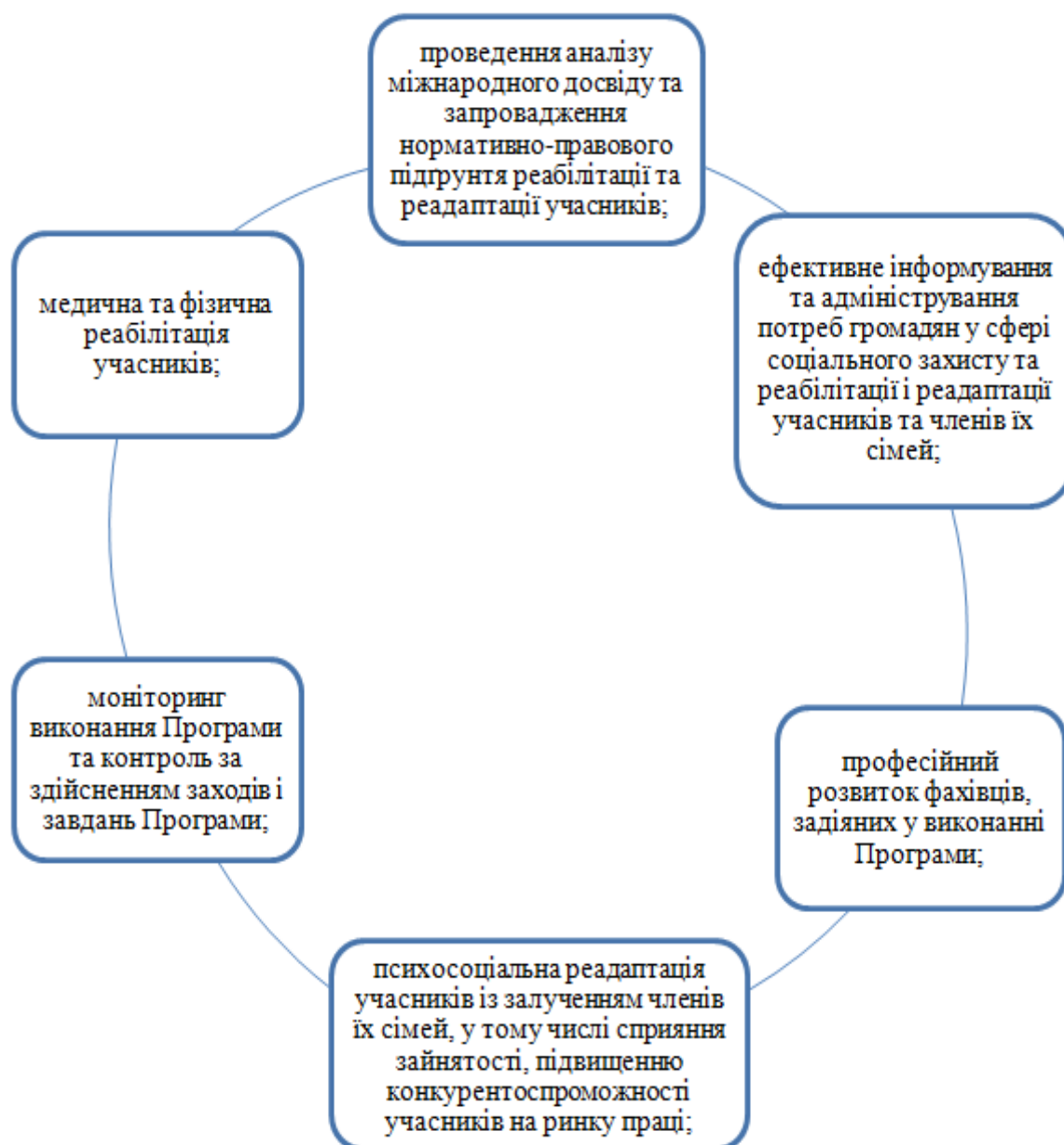

Рис. 1.4. Шляхи здійснення процесу реабілітації та реадптації

До початку повномасштабного вторгнення протягом 2021-2022 років було ухвалено низку постанов щодо забезпечення ветеранів у соціальному плані, які представлені на рис.1.5.

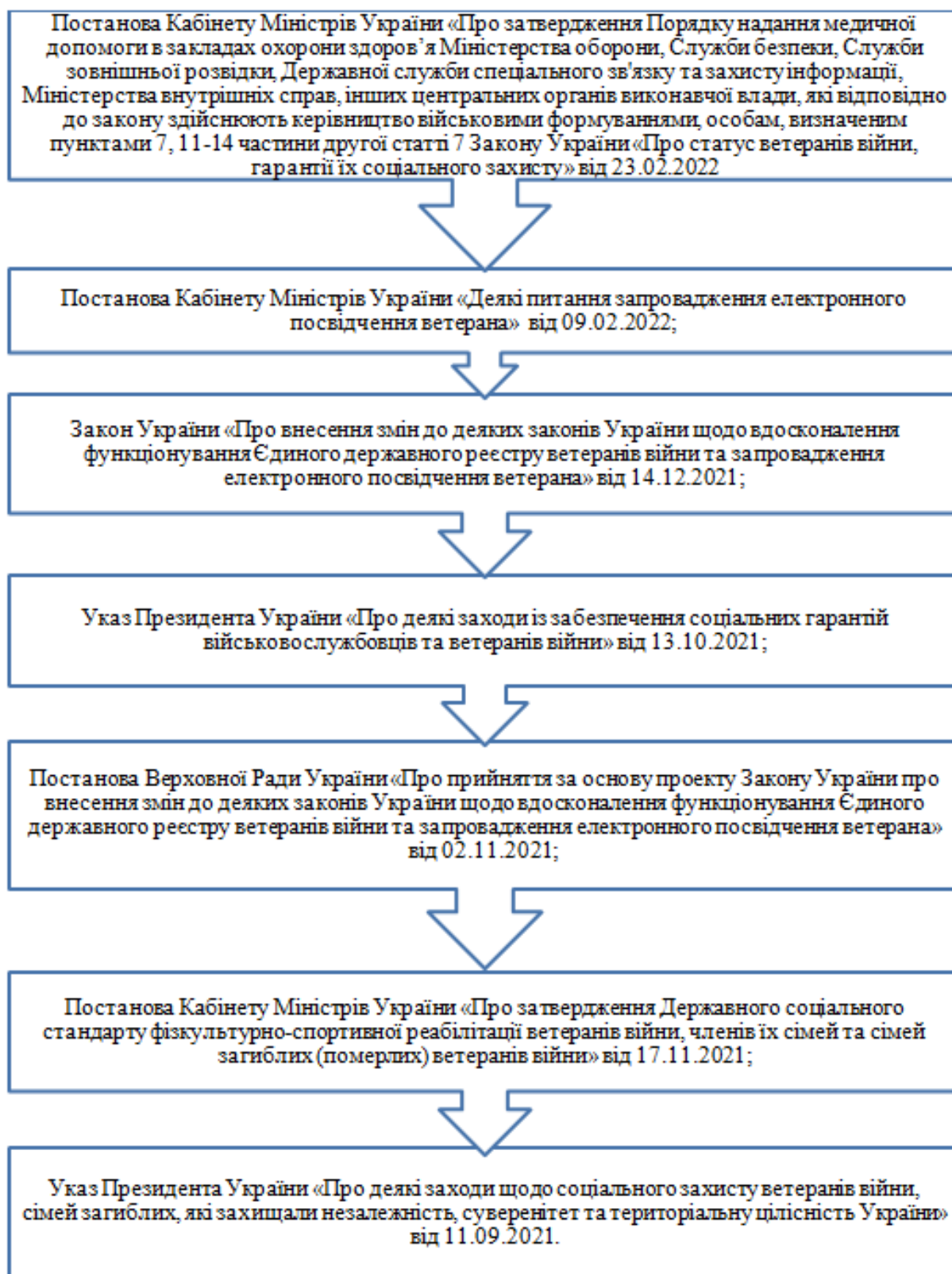

Рис. 1.5. Хронологія ухвалення нормативно – правових актів з питань соціального забезпечення ветеранів та їх сімей до 24 лютого 2022 року

Після початку повномасштабної війни рф проти України були прийняті та ухвалені ряд нормативно-правових актів з питань соціального

захисту ветеранів війни та їхніх сімей рис.1.6.

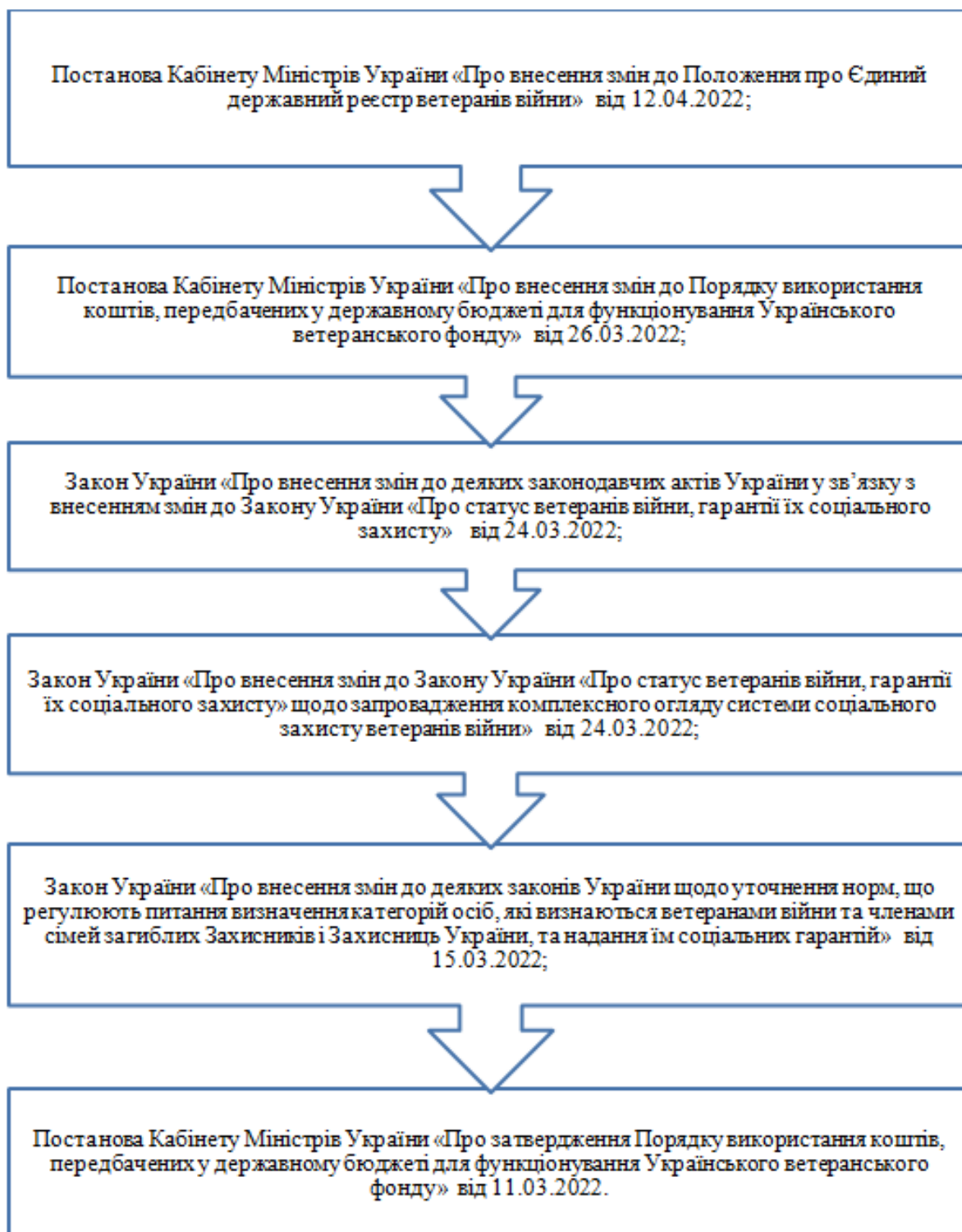

Рис.1.6. Хронологія ухвалення нормативно – правових актів з питань соціального забезпечення ветеранів та їх сімей після 24 лютого 2022 року

Законом [59], надано вичерпний перелік осіб, що визнаються учасниками бойових дій, яких в цілому нараховується 25 категорій.

Відповідно статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни,

гарантії їх соціального захисту» [59], вважаємо доцільним навести перелік осіб, що належать до учасників бойових дій та визнаються такими, нижче наведемо деякі з них рис.1.7.

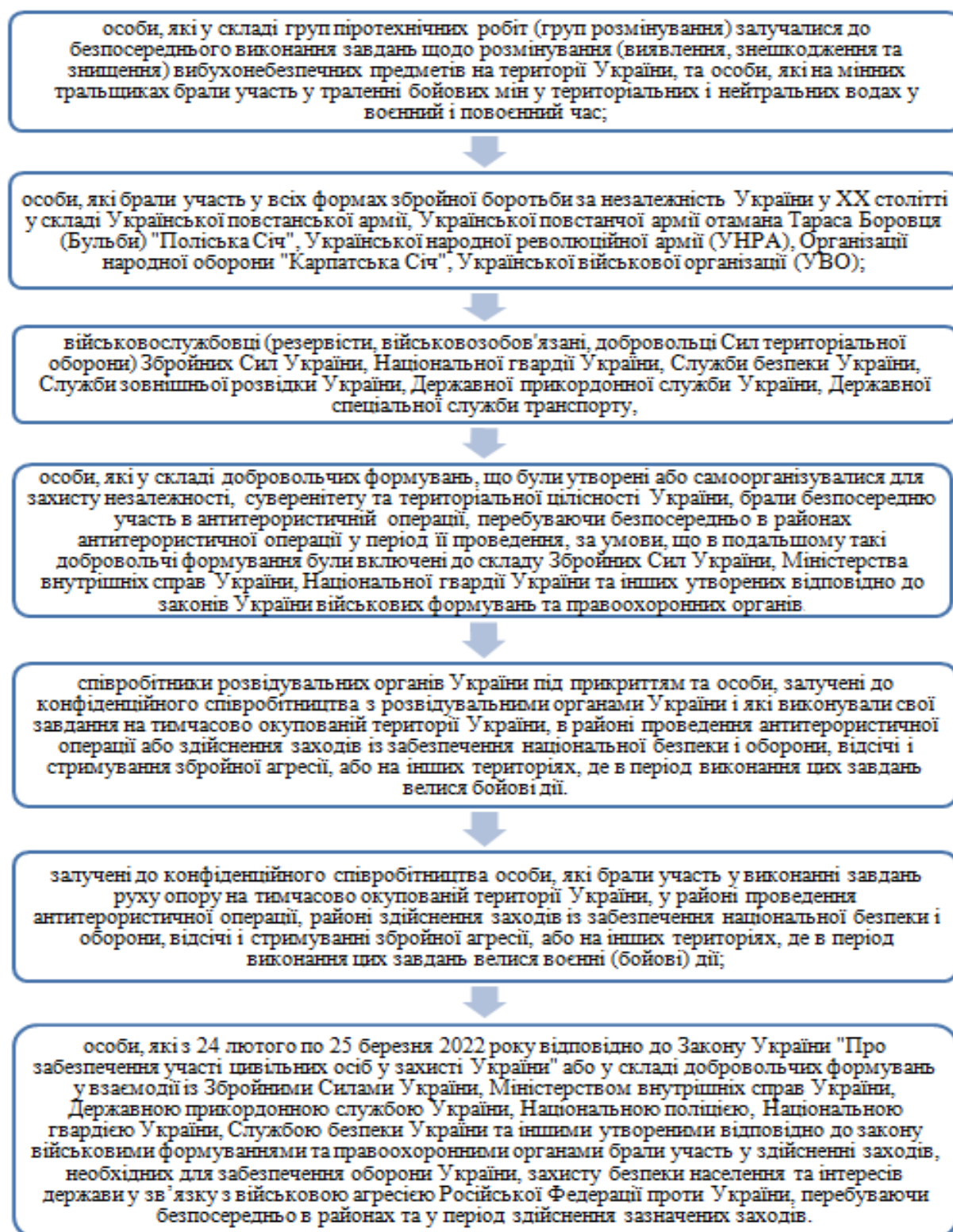

Рис. 1.7. Категорії осіб, що належать до учасників бойових дій

Вагомий внесок було зроблено під час проведення комплексної

аналітики стосовно ветеранських справ що відобразилось у фундаментальній праці «Біла книга ветеранів» що була підготовленою ГО «Юридична сотня» у 2018 році. В ній головним чином зазначалось «нині в нашій державі термінологічне розмаїття навколо поняття «ветеран» викликає труднощі у формуванні та сприйнятті образу ветерана в суспільстві. Особливих статусів, державної підтримки особам, які проживали і працювали в період Другої світової війни, немає ні у Великобританії, ні у Франції чи Нідерландах» [50].

В законодавстві цих країн чітко вказано, що ветерани – це особи, які пройшли службу в збройних силах та були увільнені зі служби, за винятком, якщо таке звільнення сталося внаслідок службової невідповідності особи. В українському законодавстві навпаки є такі поняття, як «ветерани праці» і «ветерани служби»; ветеранами є цивільні особи, що жили або працювали на територіях військових дій, реабілітовані політв'язні, волонтери тощо.

До оцінювання чинної політики було залучено Тимчасову спеціальну комісію ВРУ з питань правового статусу ветеранів війни яка за шість місяців діяльності, згідно її звіту, ухваленого Постановою ВРУ № 659-ІХ від 3 червня 2020 року (надалі – звіт ТСК ВРУ), зазначено, що наразі не запропоновано комплексного підходу щодо вдосконалення системи соціального захисту ветеранів війни та підкреслюється, що система соціального захисту ветеранів війни вимагає докорінного переформатування. Проте, у даному звіті відсутні хоча б якісь висновки щодо того, хто винний у цій проблемі.

Визначальним фактором зовнішнього середовища, які утворює контекст проблеми, є збройна агресія РФ та наслідки її стримування, а саме необхідність суспільству брати участь у комплексі заходів щодо її стримування, у тому числі, безпосередній участі у бойових діях, що обумовлює постійний ріст кількості ветеранів.

1.3. Зарубіжний досвід здійснення політики соціального захисту ветеранів

У США при Департаменті у справах ветеранів існують Програми, що створюють умови перехідному періоду ТАР (Transition Assistance Program). ТАР допомагає військовослужбовцям в перехідний період стати якомога більше пристосованими до цивільного життя, надає ресурси для емоційної, трудової та фінансової стабільності утворює мережу підтримки, яка може забезпечити поступовий перехід для ветерана та його сім'ї, його перенавчання, побудову кар'єри в цивільних професіях, що відсутнє в нинішній цільовій програмі Уряду.

Приблизні військові видатки США на 2022 фінансовий рік «становлять 754 мільярди доларів за період з 1 жовтня 2021 року по 30 вересня 2022 року» [89]. В процесі соціального забезпечення військові витрати є другою за розміром статтею федерального бюджету.

Військовий бюджет прийнятий у США покриває видатки на Міністерство оборони, військові закордонні операції, витрати на забезпечення внутрішньої безпеки. Група критиків влади вважає, що потрібно зменшити видатки військового бюджету США. Щоб це зробити Міністерство оборони повинно скоротити своїх працівників, що за своїм статусом не є військовослужбовцями, оплату праці та виплати зокрема солдатам, а також свої військові бази за межами країни. Військові витрати збільшують як поточний борг США, а відтак і дефіцит бюджету, вважають критики влади Джона Байдена.

Оборонний бюджет США на 2022 фінансовий рік був ухвалений Законом про розподіл коштів на національну оборону, та підписаний 27 грудня 2021 року. «Його підписання надало Міністерству оборони 715 мільярдів доларів для фінансування багатьох дій, а також кількох нових ініціатив» [88].

Також ухвалений бюджет «підвищить заробітну плату військовослужбовцям на 2,7% та вони отримають надбавку на житло. Члени родин військовослужбовців отримують 8,6 мільярдів доларів на догляд за дітьми, освіту та професійний розвиток» [87].

Від початку 2022 року, кошти для надзвичайних операцій за межами США включені до загального фонду Міністерства оборони США. З федерального бюджету «у 2022 році Міністерству оборони було виділено 752,9 трлн доларів, що на 1,6% більше від загальної суми, яка була виділена на 2021 рік» [84].

Торкаючись питання майбутніх витрат на оборону США, варто зауважити що оборона є найбільшою категорією дискреційних витрат бюджету США, поступаючись лише соціальному забезпеченню. Наразі Міністерство оборони витрачає більше половини свого бюджету на утримання та персонал. Очікується, що в найближчі роки цей показник підвищиться завдяки видаткам на пенсію та медичне обслуговування. Така ситуація залишає мало коштів на закупівлі, розробку, дослідження, житло чи будівництво.

Витрати США на військові потреби перевищують витрати наступних після США 10 найбільших витрат разом узятих. «Протягом 2020 року це було удвічі більше, ніж військовий бюджет Китаю (260 млрд дол) і у 10 разів більше, ніж бюджет Росії (65,1 млрд дол)» [84]. Події, які описані в чинній Державній цільовій програмі у сфері медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реадптації постраждалих що приймали участь у Революції Гідності, учасників антитерористичної операції і осіб, які брали участь у здійсненні заходів щодо забезпечення національної безпеки та оборони, відсічі та стримування збройної агресії РФ в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні та здійсненні, на період до 2023 року позиціонуються як комплекс окремих мір. Визначення, якими наразі описується процес повернення ветеранів до цивільного життя – «реабілітація», є невдалим.

У дослідженні таких вчених як Elnitsky С., Blevins С., Fisher М. [72],

де проводився аналіз 466 наукових робіт, проте, в вищезазначених роботах відсутнє поняття «реабілітація». Авторами статті пропонується на нашу думку достатньо вдалий та детальний концептуальний аналіз разом з уніфікованим визначенням ветеранської реінтеграції, зокрема, автори наголошують що реінтеграція є найбільш вживаним терміном, який описує демобілізацію, або повернення до місць розташування, часто стосується повернення ветерана до своїх професійних чи соціальних ролей, які вони виконували до безпосередньої служби; і безумовно, реінтеграція стосується потреб фізичної реабілітації та піклування (наприклад, програми відновного лікування та реабілітації) та програми працевлаштування, наприклад, програма Департаменту оборони США із питань реінтеграції Yellow Ribbon, яка була розпочата Конгресом у 2008 році та скерована на допомогу ветеранам в реінтеграції до роботодавців та спільнот.

Як відзначив колишній посол України в Хорватії М. Лубківський, «ветерани у Хорватії, учасники Вітчизняної війни (саме так у Хорватії називають боротьбу за незалежність у 1991-1995 роках) займають особливе і почесне місце в житті хорватського суспільства. Статусом захисника нині володіє понад 500 тисяч осіб, тобто дев'ята частина населення цієї невеличкої країни Європи» [25].

Відразу після завершення війни у 1996 році, ця кількість становила 336 тисяч осіб. Таким чином за цей час статус захисника отримало понад 170 тисяч осіб. Як зазначає М. Лубківський, у «хорватському суспільстві існують дискусії щодо того, чи коректно говорити про причетність до війни понад півмільйона громадян. У цьому Хорватія схожа на Україну – оскільки ветеранами вважаються не лише військовослужбовці» [25].

Юридичним підґрунтям для системи соціального захисту нині виступає Реєстр хорватських оборонців, до якого практично з початку розгортання воєнних дій вносили полонених, зниклих безвісти, загиблих.

Хорватське міністерство у справах ветеранів виникло через три роки після війни і отримало назву Міністерство хорватських захисників (МХЗ)

«Ministarstvo hrvatskih branitelja Republike Hrvatske». Головним напрямом діяльності МХЗ є розв'язання питань, що стосуються правового статусу захисників та членів їхніх сімей. Другий напрям – вдосконалення законодавства щодо допомоги захисникам, збільшення рамок цієї допомоги, підвищення рівня конкурентоздатності і освіченості захисників, розширення знань про війну, передусім у середовищі молодого покоління. Третя функція міністерства – розшук зниклих безвісти, ексгумація, ідентифікація решток та проведення поховань, турбота про меморіальні місця.

Ветерани Вітчизняної війни у Хорватії особливо їх права захищені окремим законом та забезпечені розгалуженим спектром соціальних пільг.

- «Подвійний стаж. Для хорватських захисників час, проведений на фронті, зараховується як подвійний трудовий стаж – незалежно від того, чи мала особа постійну роботу на час Вітчизняної війни» [91].

- «Пенсія. Хорватські захисники, члени родини загиблого захисника мають право на мінімальну пенсію та на професійну реабілітацію. Хорватський захисник має право на мінімальну пенсію ще до досягнення пенсійного віку, якщо провів на фронті щонайменше 100 днів у бойовому секторі» [91].

- Передбачена оплата за навчання та стипендії.

- «Безкоштовні акції. Хорватські воєнні інваліди, члени сімей загиблих, зниклих безвісти чи полонених захисників мають право на безкоштовні акції, тобто частки в торговельних товариствах. Максимальна вартість акцій, зафіксована у законі, становить 74 тис. кун (орієнтовно 10 тис. євро). Також хорватські захисники і члени їхніх родин є акціонерами спеціально створеного фонду» [91].

- «Фінансова допомога. В окремих випадках, коли немає змоги покрити основні життєві потреби, хорватські захисники та члени їхніх родин можуть розраховувати на одноразову річну матеріальну допомогу. Така допомога може становити найбільше 3326 кун на рік (450 євро)» [91].

- «Працевлаштування. МХЗ співфінансує витрати на суму до 10

тис. кун (1351 євро) для здобуття безробітним захисником, чи дитиною загиблого, полоненого або зниклого безвісти захисника першої професії і перекваліфікації, а також для підвищення кваліфікації (вдвічі менша сума). Крім того, хорватські ветерани володіють пріоритетним працевлаштуванням до органів державної влади та самоуправління, якщо вони відповідають умовам конкурсу і є безробітними. Якщо ветеран має намір започаткувати власний бізнес, то він може одержати допомогу на суму в 40 тис. кун (5405 євро)» [91].

- «Професійна реабілітація. Якщо захисник втратив або частково втратив працездатність, він (або вона) має право на професійну реабілітацію, яка включає в себе оволодіння новою роботою чи фахом. Це право надається незалежно від того, чи знайде людина роботу за новим фахом, але лише за умови, що інвалідність настала до 40 років у жінок і до 45 – у чоловіків» [91].

- «Переваги в оренді. Ветерани мають перевагу при оренді робочих приміщень в органів місцевого самоврядування. Орендовані приміщення можна винаймати один раз і не можна здавати в суборенду» [91].

- «Підтримка для роботодавців захисників. Роботодавець, який створює нові робочі місця для безробітних хорватських захисників чи для дітей загиблих, полонених і зниклих безвісти, може одержати допомогу на суму в 135000 кун (понад 18000 євро). Це – максимальна сума допомоги, яку може одержати роботодавець за умови прийому на роботу трьох осіб з цільової групи (по 45000 кун за особу)» [91].

- «Товариства захисників. Це об'єднання має налічувати не менше 12 осіб зі статусом захисника або дитини загиблого, полоненого чи зниклого безвісти. Держава виділяє таким товариствам одноразову матеріальну допомогу у сумі 150000 кун (20270 євро). Також товариство може одержувати допомогу на суму до 100000 кун (13513 євро) для реалізації проектів в рамках програм Європейського Союзу – зокрема, для покриття витрат на виготовлення проектної документації для проектів, що фінансуються коштом ЄС» [91].

- «Забезпечення житлом. В разі купівлі чи будівництва першого об'єкту нерухомості захисники мають право на покриття частини виплат за кредитом у комерційних банках. Члени родин загиблих, полонених або зниклих безвісти захисників, як і воєнні інваліди, мають право на житловий кредит для першого житла на умовах, кращих за ринкові» [91].

- «Медичні гарантії, в окремих випадках безкоштовне лікування, реабілітація, надання колишнім бійцям психологічної допомоги» [91].

Законодавство України у сфері соціального захисту ветеранів у більшості моментів перейняло досвід Республіки Хорватія.

Імплементация міжнародного досвіду та досліджень через призму аналізу повсякденної ситуації дозволить вдосконалити систему соціального захисту ветеранів. З цього досвіду можна зробити висновок що державна політика має зосередитись на розбудові потужної інституції та вдосконалення нормативно-правової інфраструктури, що дасть змогу мінімізувати міжвідомче дублювання функцій та централізує повноваження в сукупності з наділенням відповідними інструментами, замість вигадкування чергового набору пільг.

Висновки до розділу 1

В Україні розроблена і розвинута законодавча та інституційна база соціального захисту ветеранів. Вона охоплює цілий комплекс заходів та пільг для повернення ветеранів до цивільного життя, медичної реабілітації, а також подяки за службу Вітчизні. Проте варто звернути увагу на факт відсутності єдиного відомства для обслуговування потреб ветеранів, що вказує на високу ступінь бюрократизації системи соціального захисту, низький рівень взаємодії між міністерствами, відсутності чіткого розмежування функцій міністерств. Для ветеранів, їх сімей це позначає незрозумілість процесів,

довгі терміни та незручність надання послуг.

Крім того, до загострення психосоціальних проблем після звільнення людини зі служби призводить і відсутність повноцінних медичних оглядів, психологічних скринінгів та соціально-професійних консультацій. Це, по-перше, погіршує якість резерву Збройних сил України, по-друге, впливає загалом на настрої суспільства стосовно ветеранів.

Виходячи з вищевказаних фактів, необхідно вжити комплексний підхід до вдосконалення системи соціального захисту ветеранів війни та переглянути нормативно-правові акти з метою удосконалення законодавства, усунення помилок у визначеннях та уніфікації термінологічної бази.

3. Проаналізований зарубіжний досвід показав достатню кількість практик які можуть бути запроваджені у вітчизняній системі соціального захисту ветеранів, зокрема це потреба у створенні спеціальних програм на кшталт ТАР (Transition Assistance Program) що функціонує у США за підтримки Уряду та допомагає військовослужбовцям в перехідний період стати якомога більше пристосованими до цивільного життя, надає ресурси для емоційної, трудової та фінансової стабільності утворює мережу підтримки, яка може забезпечити поступовий перехід для ветерана та його сім'ї, його перенавчання, побудову кар'єри в цивільних професіях. Потреба у системному збільшенні майбутніх витрат на оборону, що до речі є найбільшою категорією дискреційних витрат бюджету США, поступаючись лише соціальному забезпеченню.

Цікавим є досягнення Хорватії у сфері поствійськового влаштування ветеранів війни (1991-1995 р.р.), у державі було утворено Міністерство хорватських захисників (МХЗ) «Ministarstvo hrvatskih branitelja Republike Hrvatske». До його відання є розв'язання питань, що стосуються правового статусу захисників та членів їхніх сімей. Другий напрям – вдосконалення законодавства щодо допомоги захисникам, збільшення рамок цієї допомоги, підвищення рівня конкурентоздатності і освіченості захисників, розширення знань про війну, передусім у середовищі молодого покоління. Третя функція

міністерства – розшук зниклих безвісти, ексгумація, ідентифікація решток та проведення поховань, турбота про меморіальні місця. Багато з вищезазначеного вже реалізується в нашій державі завдячуючи спільній взаємодії у сфері підтримки ветеранів. Так до прикладу Міністерство у справі ветеранів та Міністерство освіти та науки України організували пілотний проєкт щодо підготовки помічників ветеранів який стартував у різних ЗВО нашої країни. Свідченням великого бажання допомоги ветеранам Миколаївщини є створення на базі Чорноморського університету імені Петра Могили, Центру ветеранського розвитку де нині реалізується навчання помічників ветеранів, які успішно опанували весь курс навчання та 1 вересня 2023 року перші випускники отримали сертифікати цих курсів. Це маленький початок великої справи яка має охопити усю країну за для вирішення спільної проблеми допомоги усім учасникам цієї жахливої війни.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ

2.1. Моніторинг програм та систем у сфері соціального захисту ветеранів

Однією із важливих на наш погляд з позиції вирішення проблем з питань медичної, фізичної реабілітації і психосоціальної реадaptaції є Постанова КМУ «Державна цільова програма з медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реадaptaції постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки», яка містить декілька варіантів.

Перший варіант передбачає в адаптації системи соціального захисту учасників до їхніх реальних, актуальних потреб та надання їм реабілітаційних послуг та послуг з питань реадaptaції. Таким підходом (практикується з 2014 р.) не вирішується розв'язання системних проблем, оскільки він передбачає власне не зміну принципів організації системи реабілітації і реадaptaції, а ситуативне реагування на потреби і запити із застосуванням існуючих методик.

У другому варіанті передбачено зміну принципів організації системи реабілітації і реадaptaції учасників, у тому числі шляхом залученням членів їх сімей, та запровадження новітніх моделей організації і управління реабілітаційними та соціальними послугами і послугами з реадaptaції, застосування нових методів оцінювання якості результатів реабілітації і реадaptaції, розроблення та запровадження для потреб учасників єдиної системи адміністрування.

Результати проведення аналізу зарубіжного досвіду держав, у яких функціонує ефективна система реабілітації та реадаптації ветеранів, говорять про доцільність його застосування в Україні відповідно потреб зазначеної категорії громадян.

Досвід сучасних країн засвідчує що вони мають ефективні нормативно–правові, організаційні, комунікативні, інформаційні, фінансові, та інші механізми, які змінюються і удосконалюються відповідно до мінливих умов життя і внутрішньої ситуації в країні і світі. Проте можна виділити ряд спільних рис та відмінностей щодо напрямів державної політики соціального захисту ветеранів в нашій державі, та ветеранів розвинутих країн світу (ФРН, Велика Британія, США, Франція, Грузія Хорватія), (рис. 2.1).

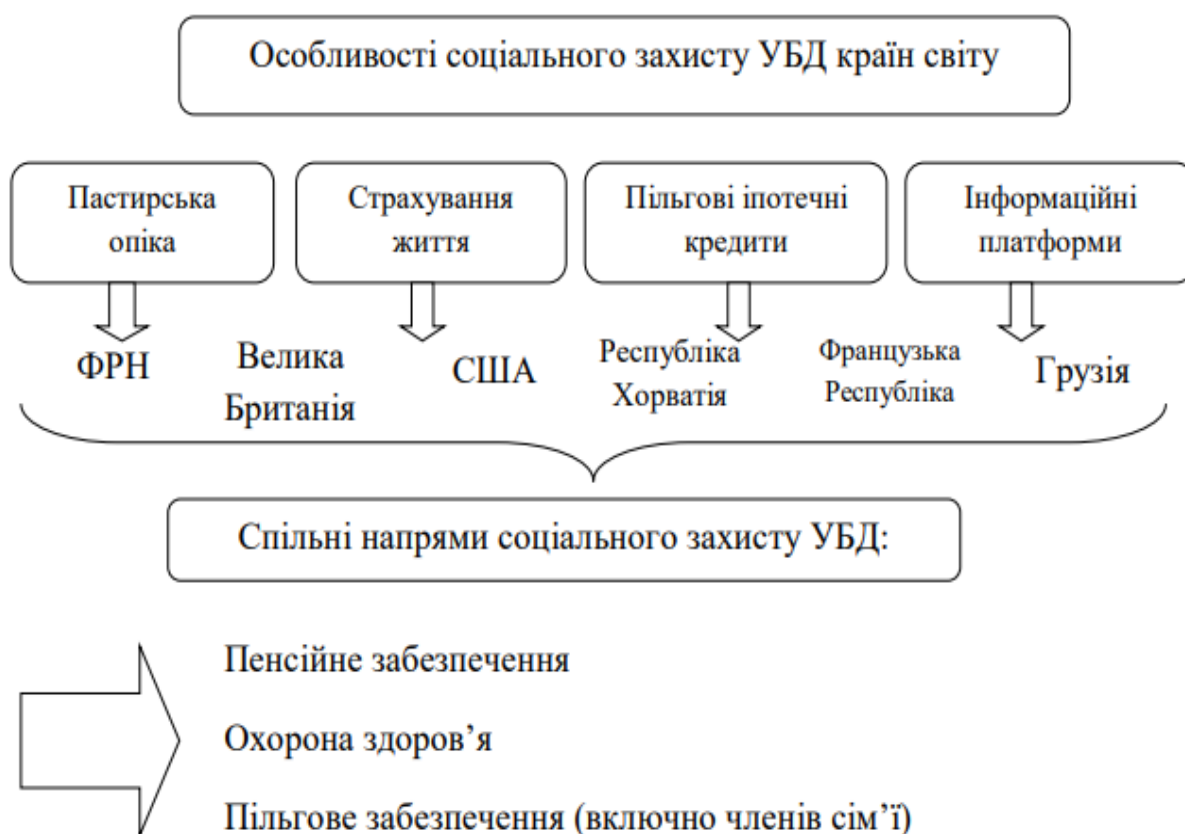

Рис. 2.1 Специфіка соціального захисту ветеранів в країнах світу

Практичний досвід США і Хорватії у окресленій сфері довів ефективність організації спеціалізованих реабілітаційних центрів для ветеранів, наприклад центри подолання наслідків психологічних травм.

Вдалим прикладом є співробітництво Ізраїльського Уряду і Ізраїльської асоціації травми – об'єднання громадських професійних організацій. Завдячуючи такій співпраці організовано національну мережу центрів забезпечення резильєнтності (стійкості) і стресостійкості населення, в яких надається комплексна психосоціальна підтримка особам, що потребують невідкладної психологічної консультації, а також послуги психотерапії та психологічної реабілітації. Дослідження практики організації реабілітації і реадaptaції учасників в Україні «виявило її низьку ефективність, тому досягнення цілей Програми можливе лише в межах другого варіанта розв'язання визначених проблем. Завдання і заходи Програми здійснюватимуться з дотриманням принципу забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків і жінок, урахуванням непропорційного впливу психотравмуючих подій, залученням учасників та членів їх сімей» [47].

У 2021 р громадською організацією «Юридична сотня» було опубліковано підсумковий звіт за темою: «Порушення прав і гарантій ветеранів війни та військових і рекомендації врегулювання проблемних аспектів» [45].

З 2014 року ця громадська організація здійснює низку різних функцій, зокрема: «надає безоплатну правову допомогу ветеранам та бере участь у розробленні змін до законодавства для покращення системи підтримки захисників та їхніх сімей. На гарячу лінію організації за правовими консультаціями звертаються щомісяця в середньому 1100 ветеранів та військовослужбовців з усіх регіонів країни. Гаряча лінія Юридичної сотні стала важливим щоденним зв'язком із ветеранами, що дає можливість відстежити рівень актуальності та тенденції до виникнення чи вирішення проблем та питань» [45].

Нині чинним є нормативно-правовий акт зокрема Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», яким передбачено широкий спектр гарантій. Автори звіту зазначають що «цей закон прийнятий ще в 1993 році й потребує системного доопрацювання, адже зміни, які в

нього вносилися протягом цього періоду, є точковими й не вирішують проблеми ветеранів по факту» [45].

У нашій роботі будуть проаналізовані основні запити, що надходять на гарячу лінію ГО і розглянуті гарантії, зокрема у сфері медицини, житлового забезпечення, трудової діяльності, освіти.

В процесі дослідження було проаналізовано 14 309 звернень, які надійшли на гарячу лінію ГО «Юридична сотня» у період з вересня 2020 по вересень 2021 року. Найчастіше звертаються особи, що безпосередньо потребують консультацій.

Окрім прямих консультацій, є також попит на консультацію членів сімей військовослужбовців а також ветеранів, які дізнаються про соціальні гарантії для своїх батьків та інших родичів, чоловіків/жінок, що мають статус чи проходять військову службу, чи про гарантії, на які саме вони мають права як члени сім'ї. «За досліджуваний період було надано 2 605 консультацій для членів сім'ї військовослужбовців та/або ветеранів і третіх осіб та 225 консультацій для членів сім'ї загиблого. Крім того, варто зауважити, що 22% із цих звернень надійшли від жінок, хоча частка жінок у Збройних силах України становить 15,6%, а серед ветеранів — 5%. Докладніше про запитувачів консультацій у таблиці (вересень 2020 р.– вересень 2021 р.)» [45].

Фахівці відзначають що серед цих звернень практично третина є що надходять в друге (5 303 звернення), що свідчить про невирішену проблему за допомогою однієї консультації і потребу в системній підтримці в процесі реалізації соціальних гарантій. Звернення надходять із різних куточків України: «серед них із зони проведення Операції об'єднаних сил (369 звернень), Донецької (815 звернень) та Луганської (313 звернень) областей. У переліку областей за кількістю звернень лідирує Київська (1669 звернень), Дніпропетровська (913 звернень) та Донецька область. Це пов'язано з тим, зазначають автори звіту, що в цих областях найбільша кількість ветеранів та військовослужбовців у порівнянні з іншими регіонами України. До того ж

надходять звернення й з інших країн (Грузія — 2 звернення)» [45].

Громадська організація «Юридична сотня» консулює ветеранів, військовослужбовців, третіх осіб щодо питань, що безпосередньо пов'язані з проходженням служби питаннями пільгового забезпечення. Попри те, що гаряча лінія організації надає ветеранам і військовослужбовцям лише консультації, пов'язані з їхнім статусом, постійно надходять звернення у сфері цивільного, сімейного, трудового, кримінального права.

На нашу думку: «ситуація що склалась може свідчити про недостатню поінформованість ветеранів про роботу центрів надання безоплатної допомоги, що діють на базі Мін'юсту, або надання невичерпної, неякісної допомоги такими центрами. Помісячна статистика звернення на гарячу лінію Юридичної сотні за 2020 рік та кількість справ, що були передані до центрів безоплатної правової допомоги відповідно до їхніх повноважень» [45].

Аналізуючи отриману інформацію, уже впродовж багатьох років проблема забезпечення земельними ділянками, медициною і житлом залишаються найбільш актуальними. Зростання кількості звернень щодо одних і тих же питань на протязі тривалого часу свідчить про затребуваність вказаних пільг та наявність проблем у цих сферах, тих що потрібно врегульовувати не на місцях у кожному варіанті окремо, а системно, вносячи відповідні зміни до законодавства. ТОП-10 питань, які турбують ветеранів, здебільшого стосуються фінансового і матеріального забезпечення. Але фінансова складова далеко не завжди в змозі сприяти реінтеграції до мирного життя. Для належного рівня забезпечення учасник бойових дій повинен володіти достатньою кількістю навиків і професійними якостями, що здебільшого впливає з освіти чи перекваліфікації. Тут виникає логічний ланцюг: якісна освіта сприяє можливості працевлаштування, яке й приносить дохід. Тому зосереджуватись необхідно не на одноразових фінансових допомогах, а на змістовному вдосконаленню цілої системи.

Ветерани, які повернулись після участі у війні, потребують реінтеграції, що може бути забезпечена, зокрема через надання якісної та

повноцінної медичної допомоги, навчання, підвищення кваліфікації та подальшого працевлаштування. У такому разі фінансова і матеріальна скрута для ветеранів уже не буде системним явищем. Мусимо констатувати що , «відповідно до статистики звернень на гарячу лінію ГО «Юридична сотня» за вересень 2020 року–вересень 2021 року, освітні пільги не складають для ветеранів такого ж інтересу, як матеріальна допомога від держави, хоча вона не може сповна забезпечити реінтеграцію ветеранів у мирне життя» [45].

Актуальною проблемою професійної реінтеграції ветерана можемо назвати «відсутність системи переходу (транзиту) від безпосередньо військової служби до цивільної зайнятості, яка мала б розпочинатися ще до завершення військової служби та включати комплекс освітніх, інформаційних, психологічних заходів» [45].

Мінветеранів зазначає що «за рік до закінчення служби при переході до цивільного життя потрібен супровід ветерана/військовослужбовця, виявлення його пріоритетів розвитку, навчання та майбутньої роботи, щоб протягом року після демобілізації надати йому всі необхідні можливості» [65].

Починаючи з 2011 року у США діє Veteran Employment Opportunity Act, а система транзиту передбачає комплексну підготовку до формування цивільної кар'єри: курс підготовки до звільнення у запас складається з трьох частин: професійна адаптація (термін: 3 дні), соціальна підтримка (термін: 1 день), управління особистими фінансами (термін: 1 день). Також військовослужбовцям надається перелік потрібних контактів державних та недержавних установ, що надають консультації та інші форми підтримки.

Інформаційне агентство МОУ повідомляє, що наразі Мінветеранів «розробляє систему переходу з військової кар'єри до цивільного життя, яка передбачає створення на державному рівні механізму завчасної професійної адаптації військових до роботи в цивільних установах і організаціях» [30].

Показовим в цьому плані є досвід США, країна де реалізується понад 100 федеральних та відомчих програм по таким напрямкам, що презентовані

на рис. 2.2.

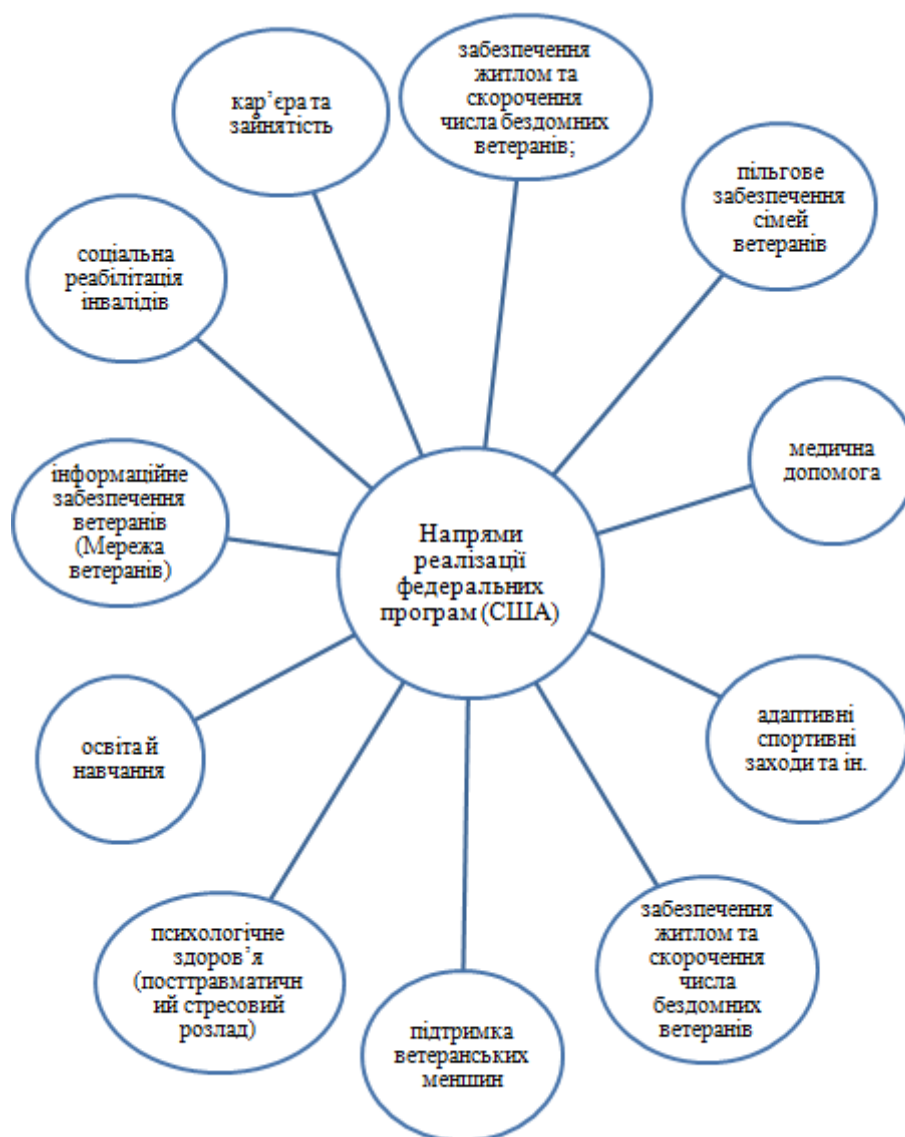

Рис. 2.2 Напрями реалізації підтримки та реабілітації ветеранів

Різноманітні навчальні програми надають ветеранам можливість перекваліфікуватися на інші спеціальності. Програми з професійної реабілітації, кар'єри і зайнятості (програма VR & E) розроблені для допомоги ветеранам адаптуватися до цивільного життя. «Ветеранам у США пропонується заздалегідь скласти свій індивідуальний план адаптації (Individual Transition Plan (ITP), який являє собою план дій, що ґрунтується на унікальних уміннях, знаннях, досвіді та можливостях конкретного військовослужбовця. Його форма довільна створюється самим військовослужбовцем для самого себе. У складанні плану ветеранам допомагають спеціальні консультанти, які діють відповідно до державної

програми підтримки адаптації ветеранів до цивільного життя (Transition Assistance Program). Усі військовослужбовці США мають право на адаптацію протягом 180 днів до звільнення в запас або у відставку. Це право не залежить від вислуги років на військовій службі. Американським військовослужбовцям, ветеранам надається можливість обрати місце стажування в багатьох компаніях і на підприємствах» [6].

За словами Юлія Лапутіної «у цьому питанні Мінветеранів працює спільно з Міністерством оборони, Міністерством внутрішніх справ та всіма силовими відомствами. Для цього має бути закладене відповідне фінансово-економічне обґрунтування, розроблений механізм. Міністерка у справах ветеранів, зауважує, що у своїй роботі вони спираються на досвід провідних країн світу, де цей процес відбувається цивілізовано й системно» [41].

Щодо питання освітніх пільг то Конституція України (стаття 53) гарантує всім право на освіту. Громадяни мають можливість безоплатно здобути вищу освіту у державних та комунальних навчальних закладах на конкурсних засадах. Учасники бойових дій також мають деякі преференції в цій сфері, які окреслені законодавчим актом «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [59]. Зокрема, «учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни без обмежень у віці та їхні діти до 23 років, а також члени сімей загиблих мають право на державну цільову підтримку для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти в державних та комунальних закладах освіти» [59].

Ця підтримка наведена нижче на рис. 2.3.

Рис. 2.3. Преференції учасників бойових дій

Постанова КМУ № 975 від 23.11.2016 року, визначає порядок та умови надання державної цільової підтримки окресленим категоріям громадян що визначаються КМУ, зокрема «Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти» [32].

Умови вступу щорічно визначаються Міністерством освіти і науки України. Так «у 2021 році особи з інвалідністю внаслідок війни, ветерани, постраждалі учасники Революції Гідності, звільнені з військової служби, починаючи з 01. 12. 2020 року включно, мають можливість вступати до ЗВО не складаючи ЗНО, наприклад, на підставі співбесід або вступних іспитів. Діти учасників бойових дій повинні складати ЗНО нарівні з іншими абітурієнтами» [32].

Під час особливого періоду брати участь у конкурсі на підставі результатів вступних іспитів із конкурсних предметів на момент вступу на навчання на освітні програми «Військові науки, національна безпека, безпека державного кордону» до військових закладів вищої освіти та військових

навчальних підрозділів закладів вищої освіти також мають право наступні категорії» [32]:

❖ «громадяни України протягом року після звільнення зі строкової служби» [32].

❖ «студенти ЗВО, які виявили бажання вступити на навчання та в подальшому проходити службу за контрактом на посадах офіцерського складу» [32]

❖ «вступники із числа випускників військових (військово-морських) ліцеїв та ліцеїв із посиленою військово-фізичною підготовкою, які закінчили навчання в рік вступу» [32].

❖ «військовослужбовці військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період» [32].

Як наголошує Ю. Лапутіна в інтерв'ю агентству «Інтерфакс-Україна»: з початком повномасштабної війни кількість громадян, які потребуватимуть захисту, суттєво зростатиме. Міністерка прогнозує що: «кількість громадян, на яких спрямована політика відомства, після війни може збільшитися вчетверо, з 1,2 млн до 5 млн осіб» [41].

«На момент вторгнення військ РФ 24 лютого ми мали близько 500 тис. осіб, які є безпосередньо учасниками Антитерористичної операції та Операції об'єднаних сил. Якщо ми сюди ще додаємо членів сімей загиблих Героїв, у тому числі Героїв Небесної сотні, постраждалих учасників Революції Гідності, а також всі інші категорії, такі як учасники Другої світової війни або прирівняні до них особи і всі, хто брали участь у миротворчих місіях, то це приблизно 1,2 млн. людей. Сьогодні дуже багато людей приєдналося до лав Територіальної оборони, зокрема, добровольчі формування територіальних громад, а також члени сімей загиблих. Тому я думаю, що ця цифра може досягти 4-5 млн. осіб» [42].

«Щодо безпосередньо осіб зі статусом учасника бойових дій, їх зараз понад 770 тис. осіб» [42].

2.2. Система психологічної реабілітації. Соціальна реінтеграція

Важливе місце в системі реабілітації ветеранів займає саме психологічна реабілітація. У травні 2022 року КМУ на черговому засіданні вніс зміни до порядків, що стосуються здійснення психологічної реабілітації ветеранам і членам їхніх родин, постраждалим учасникам Революції Гідності і родинам загиблих Захисників України.

Постанова, над якою доволі довгий час працювали фахівці Міністерства у справах ветеранів України, пропонує якісно новий механізм організації психологічної реабілітації, що враховує сучасні вимоги.

Проблеми психологічної реабілітації дійсно залишається надто актуальним у житті ветерана, а іноді і домінуючими у розумінні українського суспільства і це підтверджують представлені дані двадцятого загальнонаціонального опитування: «Образ ветеранів в українському суспільстві» яке було проведене за ініціативи «Українського ветеранського фонду» Міністерства у справах ветеранів України у період з 14 по 16 січня 2023 року, методом інтерв'ювання за допомогою телефонного зв'язку рис.2.4.

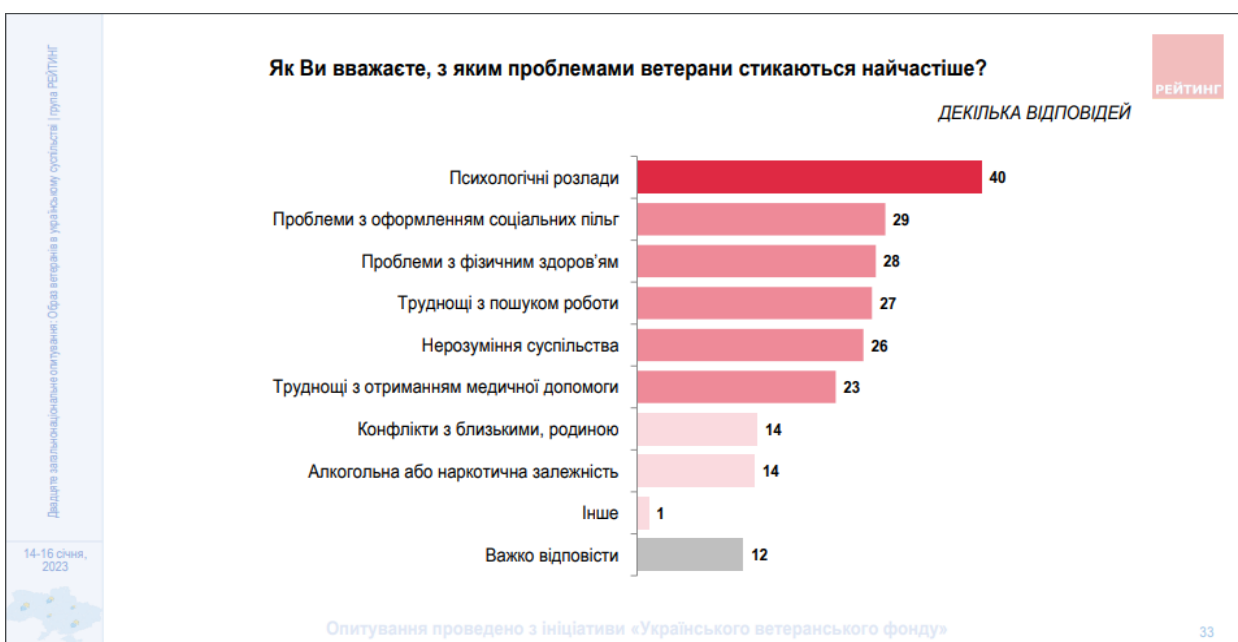

Рис. 2.4. Перелік проблем з якими стикаються ветерани на думку пересічних громадян України [9]

Як зазначили у Мінветеранів, нині заклади охорони здоров'я, які здійснюють медичну допомогу пораненим або травмованим учасникам бойових дій, а також членам родин ветеранів війни та родин загиблих Захисників та Захисниць України, мають водночас забезпечувати своїм пацієнтам висококваліфіковану психологічну допомогу, яка наразі не врахована Програмою медичних гарантій. Ухвалена постанова розширить можливості спеціалістів у сфері психічного здоров'я, адже дозволить створювати на базі медзакладів мультидисциплінарні команди фахівців, які на засадах кейс-менеджменту надаватимуть якісні послуги у питаннях психологічної реабілітації. До команди входитимуть фахівці медичного та немедичного профілю, які у взаємодії із лікуючим лікарем пацієнта розроблятимуть та запроваджуватимуть програму реабілітації відповідно до індивідуальних потреб отримувача у послугах.

Цей підхід, зазначається у Мінветеранів, повністю відповідає сучасним вимогам щодо організації реабілітаційного процесу.

Окрім цього, відповідно до постанови, «послуги психологічного змісту мають надаватися на основі комплексу заходів з науково доведеною ефективністю та доцільністю відповідно до міжнародних науково обґрунтованих протоколів. А допомогу мають право отримувати не лише пацієнти стаціонару, а й люди, які проходять реабілітацію амбулаторно чи дистанційно. Підставою для надання послуг є направлення лікаря або особисте звернення людини, яка потребує психологічної допомоги» [62].

Міністерство укладатиме договори про відшкодування вартості здійснених послуг з суб'єктами, які внесені до Реєстру постачальників послуг щодо психологічної реабілітації для ветеранів та членів їхніх сімей. Наразі новий механізм має почати діяти як пілотний проєкт у госпіталях ветеранів війни. Надалі ця практика може поширитися медичними закладами країни.

«В урядовому Плані відновлення України значна увага приділяється відродженню людського потенціалу після перемоги. Адже вся країна стала Захисниками і Захисницями від російських окупантів», – зазначила міністр у

справах ветеранів України Юлія Лапутіна. – «Побудова нової системи психологічної реабілітації і тих, хто брав участь у бойових діях, і цивільних людей є одним із головних пріоритетів Мінветеранів та Уряду. Спільно з Міністерством охорони здоров'я ми працюємо над впровадженням нового підходу до психологічної реабілітації наших Воїнів та їхніх родин за усіма стандартами, які існують у провідних країнах світу. Внесення змін, які сьогодні ухвалив Уряд, наближають нас до створення нової дієвої системи психологічної реабілітації» [62].

Відзначимо, що «на період дії воєнного стану на території України, а також протягом трьох місяців після його припинення або скасування, окрім учасників АТО/ООС, постраждалих учасників Революції Гідності, членів їхніх сімей, родин загиблих (померлих) Захисників, послуги за державний кошт надаватимуться також представникам силових структур та інших законних формувань, які беруть участь у обороні та захисті держави від військової агресії російської федерації проти України, але ще не мають статусу ветерана війни» [62].

Як наголошує Ю.Лапутіна в інтерв'ю агентству «Інтерфакс-Україна»: «система соціального захисту ветеранів, членів їхніх родин та сімей полеглих Воїнів має відбутися обов'язково, і Мінветеранів вже працює над цим питанням» [29].

Наступною за важливістю проблемою у сфері соціального захисту ветеранів на нашу думку є система соціальних гарантій.

Відзначимо той факт що «реформа системи соціальних гарантій має відбутися обов'язково. Першим кроком було ухвалення закону, який надає право державі кожні 5 років проводити комплексний огляд системи соціальних гарантій для ветеранів і членів їх родин, – наголосила міністерка. – Чому це важливо? Тому що, на жаль, за 30 років вводилися різні гарантії і пільги, які дублювалися, суперечили одна одній, нашаровувалися в різні історичні періоди, а самої системи немає... Також розглядаються моделі щодо надання людині права обирати, що вона хоче отримувати: щорічну

одноразову допомогу, яку може витратити на власний розсуд, чи пільгу, скажімо, на певні послуги. Після того, як цей огляд буде завершено, ми будемо виносити на обговорення свої пропозиції щодо того, як змінити підходи, щоб започаткувати дієву систему» [29].

Торкаючись гарантій та зобов'язань наведемо результати соціологічного опитування «Потреби ветеранів-2023», проведеного у січні-лютому 2023 року спільно організованим Українським ветеранським фондом і за сприяння Міністерства у справах ветеранів та соціологічною групою «Рейтинг», рис. 2.5. яке засвідчує що на думку діючих військовозобов'язаних так і ветеранів, держава свої зобов'язання перед ветеранами скоріше не виконує на це вказали 45,4% опитаних, та лише 22,1% опитаних вказали що скоріше виконує. Думка про те що держава зовсім не виконує свої обов'язки перед ветеранами відмічають 8,3% опитаних. Так стан справ формує негативний імідж держави та суспільної думки щодо бажання та здатності виконувати головні зобов'язання перед ветеранами у сфері додержання соціальних гарантій та інших гарантій та зобов'язань.

Рис. 2.5 Діаграма виконання державою власних зобов'язань перед ветеранами у відсотках [67]

Наступним у системі соціального забезпечення є так званий «Шлях ветерана». Голова Мінветеранів зазначила, що «у провідних арміях світу відповідно до стандартів НАТО успішно існує система переходу з військової кар'єри до цивільного життя, так званий «шлях ветерана». Подібну систему Мінветеранів також планує запровадити в Україні» [29].

Роботу у цьому напрямку ми започаткували ще до широкомасштабної війни. Зокрема «провели багато консультацій. Відколи Альянс відкрив тут свій Офіс на цю тему для українських військових проводилося дуже багато тренінгів, зусилля роками спрямовувалися на теоретичне навчання, але безпосередніх рішень приймалося, на жаль, мало. Зараз ми теж надали Офісу НАТО свої пропозиції стосовно «шляху ветерана» і запрошуємо долучитися до запровадження його на практиці, бо ми дійсно цього потребуємо. Усвідомлюючи навантаження на Міністерство оборони, ми готові сьогодні взяти на себе напрацювання механізму переходу, щоб він одразу був запущений уже після нашої перемоги» [29], – заявила Юлія Лапутіна.

Як перспектива для працевлаштування ветеранів є ветеранські підприємницькі ініціативи які за ініціативи Міністерства у справах ветеранів України створили експериментальний проєкт із залучення ветеранів та членів їх сімей до підприємницької діяльності у сфері аграрного виробництва. Цей проєкт був презентований в напрямку «Ветеранські підприємницькі ініціативи» в ході онлайн зустрічі міністра Юлії Лапутіної та представників Мінветеранів з представниками Світового конгресу українців.

В результаті повномасштабного вторгнення російських військ на територію України «багато ветеранів-підприємців призупинили свою діяльність, ставши на захист рідної землі. Також чимало виробничих потужностей їхніх підприємств втрачено на територіях активних бойових дій. Тому у Мінветеранів розробили дієву програму із адаптації ветеранського бізнесу до нових умов» [29].

Вона передбачає підтримку розвитку ветеранського підприємництва на рівні держави на 3 етапах: під час воєнного часу, коли настане перемога та

на етапі економічного розвитку, розповіла фахівець із експертної групи з питань ветеранського розвитку Мінветеранів А. Скорзова, презентуючи програму.

Говорячи про змістовне наповнення окресленої програми то можемо говорити що це – допомога з релокалізацією ветеранських установ із зони активних бойових дій, надання підтримки як матеріальної так і технічної, відновлення виробничих потужностей і обігових коштів, участь у грантових програмах з орієнтацією на ветерана-підприємця, а також низка програм у з питань дорадництва та менторства.

Акутальність та вагому роль у питанні ресоціалізації ветеранів через залучення до сфери зайнятості у цивільному житті відмічають у вищезгаданому дослідженні опитувані ветерани на питання «Чи хотіли б Ви зайнятися власною справою, підприємництвом?» рис.2.6. відповіді наступним чином: 63,6% (переважна більшість) виказали таке бажання, 15,1% не виявили такого бажання, стільки ж хотіли б стати найманими працівниками, а 6,2% вже мають власну справу. Такий стан справ засвідчує правильний хід думок та дій Міністерства у справах ветеранів, а також усі державних, приватних та громадських організацій які долучаються до такого роду проектів та планів, це створить сприятливі умови для поствоєнного влаштування у мирному житті ветеранів та ветеранок.

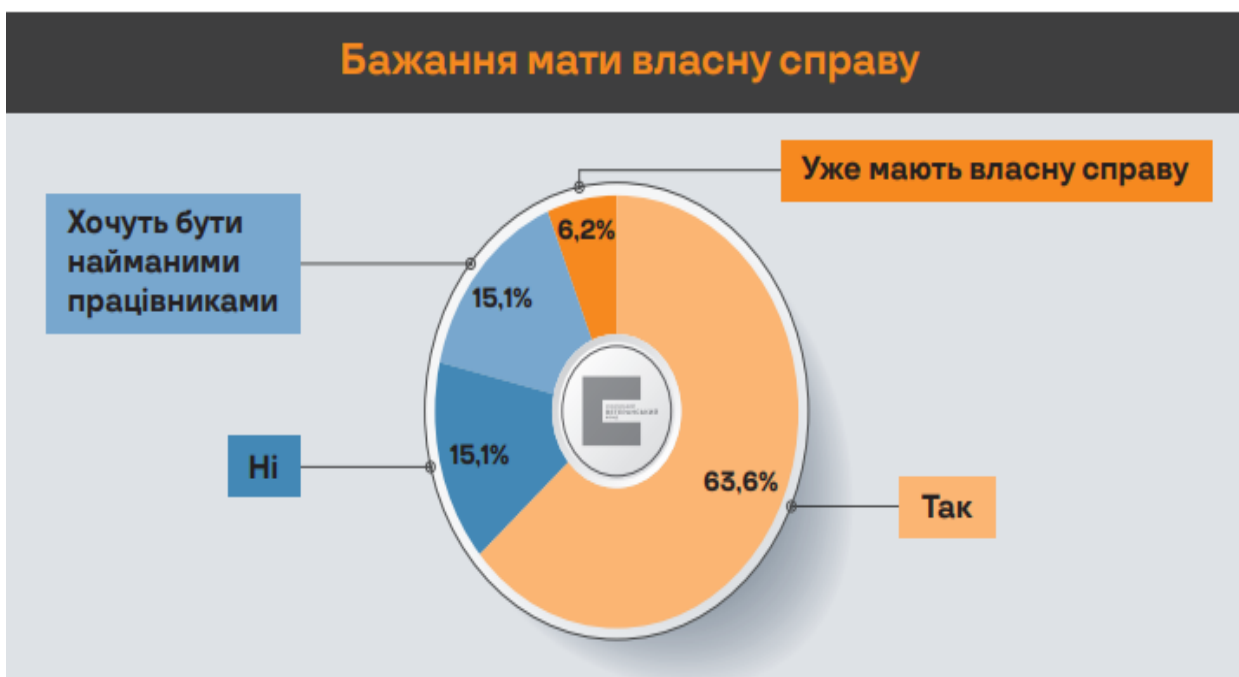

Рис. 2.6. Діаграма кількість бажаючих ветеранів мати власну справу [67]

Дозволимо собі навести гарні практики щодо можливого запровадження бізнес моделі для ветерана-підприємця це «розроблений Мінветеранів проєкт у сфері аграрного виробництва, а саме сезонне тепличне виробництво. Він передбачає розміщення на 2 гектарів землі до 10 тепличних споруд (по 20 соток на кожну теплицю). Це дасть можливість ветеранам, які вже отримали земельні ділянки, вирощування високомаржинальні культури – квіти, ягоди, овочі, зелень, органіку, або культури, які не притаманні регіону. Також проєктом передбачено застосування новітніх технологій – для більшої врожайності та скорочення витрат» [29].

Приблизна вартість одного комплекту теплиці – від 5 тисяч євро (в залежності від технічного оснащення), термін окупності може тривати від 1 до 3-6 років що залежить від складності проєкту.

Висновки до розділу 2

Здійснений моніторинг програм та систем у сфері соціального захисту

ветеранів, засвідчив низку наступних важливих моментів. Однією із важливих на наш погляд з позиції вирішення проблем з питань медичної, фізичної реабілітації і психосоціальної реадаптації є Постанова КМУ «Державна цільова програма з медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реадаптації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки», яка передбачає адаптацію системи соціального захисту учасників до їхніх реальних, актуальних потреб та надання їм реабілітаційних послуг та послуг з питань реадаптації а також зміну принципів організації системи реабілітації і реадаптації учасників, у тому числі шляхом залучення членів їх сімей, та запровадження новітніх моделей організації і управління реабілітаційними та соціальними послугами і послугами з реадаптації, застосування нових методів оцінювання якості результатів реабілітації і реадаптації, розроблення та запровадження для потреб учасників єдиної системи адміністрування.

Досвід сучасних країн засвідчує що вони мають ефективні нормативно–правові, організаційні, комунікативні, інформаційні, фінансові, та інші механізми, які змінюються і удосконалюються відповідно до мінливих умов життя і внутрішньої ситуації в країні і світі.

Вагомий внесок своєю діяльністю робить громадська організація «Юридична сотня» яка консультує ветеранів, військовослужбовців, третіх осіб щодо питань, що безпосередньо пов'язані з проходженням служби питаннями пільгового забезпечення. Попри те, що гаряча лінія організації надає ветеранам і військовослужбовцям лише консультації, пов'язані з їхнім статусом, постійно надходять звернення у сфері цивільного, сімейного, трудового, кримінального права.

Важливе місце в системі реабілітації ветеранів займає саме психологічна реабілітація. У травні 2022 року КМУ на черговому засіданні вніс зміни до порядків, що стосуються здійснення психологічної реабілітації ветеранам і членам їхніх родин, постраждалим учасникам Революції Гідності

і родинам загиблих Захисників України.

Наступною за важливістю проблемою у сфері соціального захисту ветеранів на нашу думку є система соціальних гарантій і це підтверджується результатами соціологічного опитування «Потреби ветеранів-2023», проведеного у січні-лютому 2023 року спільно організованим Українським ветеранським фондом і за сприяння Міністерства у справах ветеранів та соціологічною групою «Рейтинг», яке засвідчує що на думку діючих військовозобов'язаних так і ветеранів, держава свої зобов'язання перед ветеранами скоріше не виконує на це вказали 45,4% опитаних, та лише 22,1% опитаних вказали що скоріше виконує. Думка про те що держава зовсім не виконує свої обов'язки перед ветеранами відмічають 8,3% опитаних. Так стан справ формує негативний імідж держави та суспільної думки щодо бажання та здатності виконувати головні зобов'язання перед ветеранами у сфері додержання соціальних гарантій та інших гарантій та зобов'язань.

Не менш актуальним та затребуваним є питання для працевлаштування ветеранів які реалізуються через ветеранські підприємницькі ініціативи які за ініціативи Міністерства у справах ветеранів України створили експериментальний проєкт із залучення ветеранів та членів їх сімей до підприємницької діяльності у сфері аграрного виробництва. Цей проєкт був презентований в напрямку «Ветеранські підприємницькі ініціативи».

Говорячи про змістовне наповнення окресленої програми то можемо говорити що це – допомога з релокалізацією ветеранських установ із зони активних бойових дій, надання підтримки як матеріальної так і технічної, відновлення виробничих потужностей і обігових коштів, участь у грантових програмах з орієнтацією на ветерана-підприємця, а також низка програм у з питань дорадництва та менторства.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ

3.1. Запровадження активної моделі здійснення політики соціального захисту ветеранів

Аналіз, проведений у попередніх розділах, підкреслив актуальні проблеми та недоліки в реалізації державної політики соціального захисту ветеранів. Ця ситуація вимагає перегляду та вдосконалення основних інструментів підтримки. Нинішню систему соціального захисту ветеранів можна охарактеризувати як обмежено-пасивну, оскільки основні заходи фінансуються й реалізуються державою без належного фінансового забезпечення для повноцінної й всебічної підтримки. Головними проблемами цієї системи є перевантаження бюджету, недооцінка можливостей громадянського суспільства й бізнесу у реалізації соціального захисту, а також відсутність ефективної комунікації між суб'єктами та об'єктами цієї підтримки. Головний акцент зроблений на матеріальній допомозі, пільгах і фінансовому забезпеченні, що формує у ветеранів певний пасивний настрій. Однак у зв'язку з сучасними викликами потрібна трансформація цієї системи: зміна філософії, підходів, принципів та механізмів, які б спонукали людей до активних дій та прагнень дбати про своє благополуччя.

Одже, «пропонується запровадити модель активної політики соціального захисту ветеранів, засновану на реальній комунікації суб'єктів і об'єктів соціального захисту, розвитку соціального партнерства й соціального капіталу» [3], пріоритеті інновацій, використання потенціалу самозахисту особи. Впровадження такої моделі передбачає перехід від патерналістського підходу до створення умов для реадaptaції, реабілітації та розвитку потенціалу ветеранів. Для досягнення цих цілей необхідні спільні

зусилля держави як основного суб'єкта соціального захисту. Ці зусилля передбачають удосконалення інституційних основ, формування громадської свідомості, співпрацю між державою, громадським сектором та бізнесом, встановлення ефективного зворотного зв'язку та постійний моніторинг потреб ветеранів.

Мета впровадження активної політики соціального захисту ветеранів полягає в створенні умов як для соціально-економічного, так і для інституційного розвитку, спрямованих на підвищення людського та соціального капіталу. Це досягається шляхом використання потенціалу самозахисту, організації ефективної співпраці між суб'єктами та об'єктами соціального захисту, а також підсилення заходів соціальної адаптації та інноваційних підходів.

Основні виклики модернізації системи соціального захисту ветеранів полягають у зростанні їхньої чисельності, нечіткості стратегічних пріоритетів державної політики щодо їхнього соціального захисту та потребі у перегляді системи пільг та матеріального забезпечення. Для активізації цієї системи важливо визначити наявні ресурси, структурувати потреби, розробляти різноманітні форми та інструменти соціального захисту, впроваджувати новаторські підходи та використовувати потенціал самозахисту кожної особи.

Розглянемо окремо кожний елемент запропонованої моделі активної політики соціального захисту учасників бойових дій.

Вхід у цю систему обумовлює соціальна політика країни, яка формується під впливом соціально-економічного стану та наявних ресурсів, таких як фінансові, матеріальні, людські, інституційні, інформаційні та інші. Важливо зазначити, що ресурсні можливості суспільства зазнали змін через економічну кризу, тривалий характер бойових дій на Сході країни та пандемію коронавірусу. Також досі не створені умови для розвитку суспільних та приватних фондів соціального захисту, венчурних фондів, а система матеріального забезпечення ветеранів не відповідає сучасним

ВИМОГАМ.

Основні потреби ветеранів включають: фінансова підтримка, медична та психологічна реабілітація, соціальна та професійна адаптація, покращення житлових умов та можливість отримання санаторно-курортного лікування.

Головні напрями змін системи соціального захисту ветеранів представлені на рис.3.1.

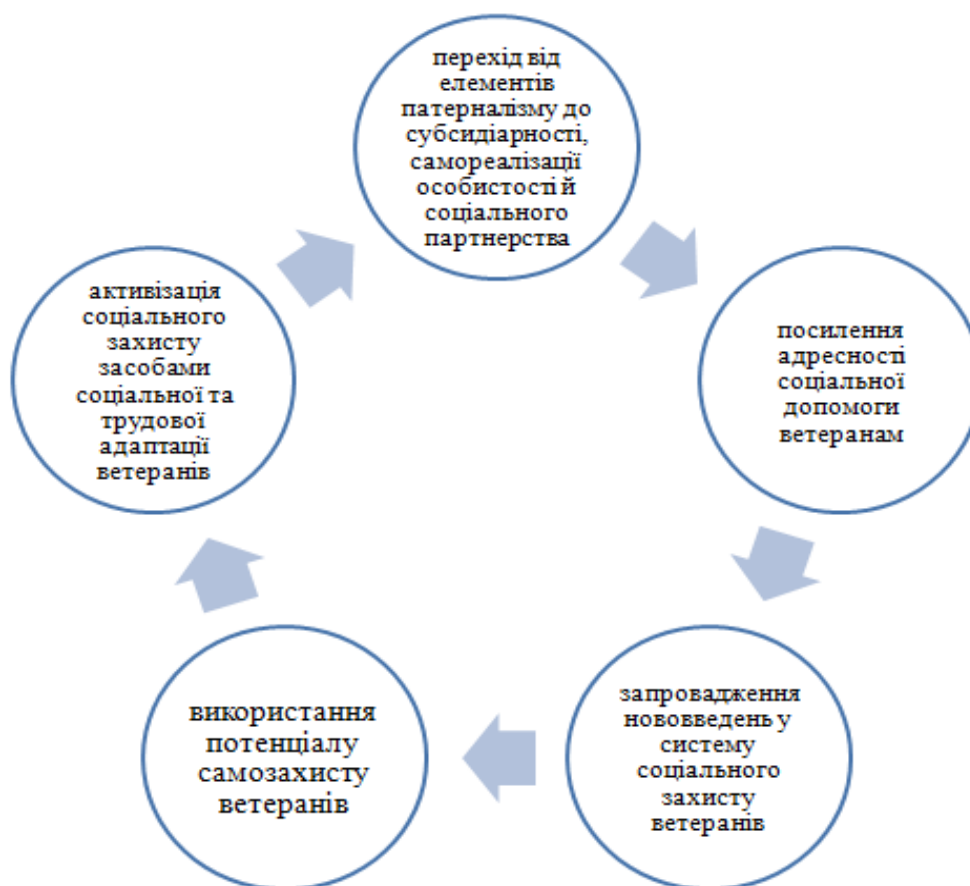

Рис.3.1. Зміни системи соціального захисту ветеранів.

Суб'єктами реалізації публічної політики соціального захисту ветеранів є держава, органи місцевого самоврядування, громадянське суспільство та бізнес-структури. Відповідальність за формування та втілення політики соціального захисту ветеранів покладена на Міністерство у справах ветеранів, чії повноваження та функції були вже розглянуті в попередніх розділах. Насамперед, традиційна система соціального захисту ветеранів зосереджена на матеріальній та соціальній підтримці. Проте наш погляд вказує на те, що блоки соціальної та трудової адаптації ветеранів потребують подальшого розвитку й вдосконалення. Тому, для створення моделі активної

політики соціального захисту ветеранів, важливо розширити функції Міністерства ветеранів через створення нових структурних підрозділів, які будуть спрямовані на використання ринкових можливостей для підтримки та соціального захисту ветеранів.

У сучасній системі соціального захисту ветеранів взаємодіють різноманітні інституції, що вимагає поліпшення координації та співпраці між ними. Практично всі міністерства України та органи місцевого самоврядування залучені до реалізації програм соціального захисту ветеранів. Необхідність належної взаємодії між цими суб'єктами виконання державної політики потребує глибокого аналізу їх функцій та повноважень, а також уважного впровадження ефективної моделі співпраці.

В процесі формування активної моделі політики соціального захисту ветеранів можемо застосувати наступні принципи які представлені на рис. 3.2

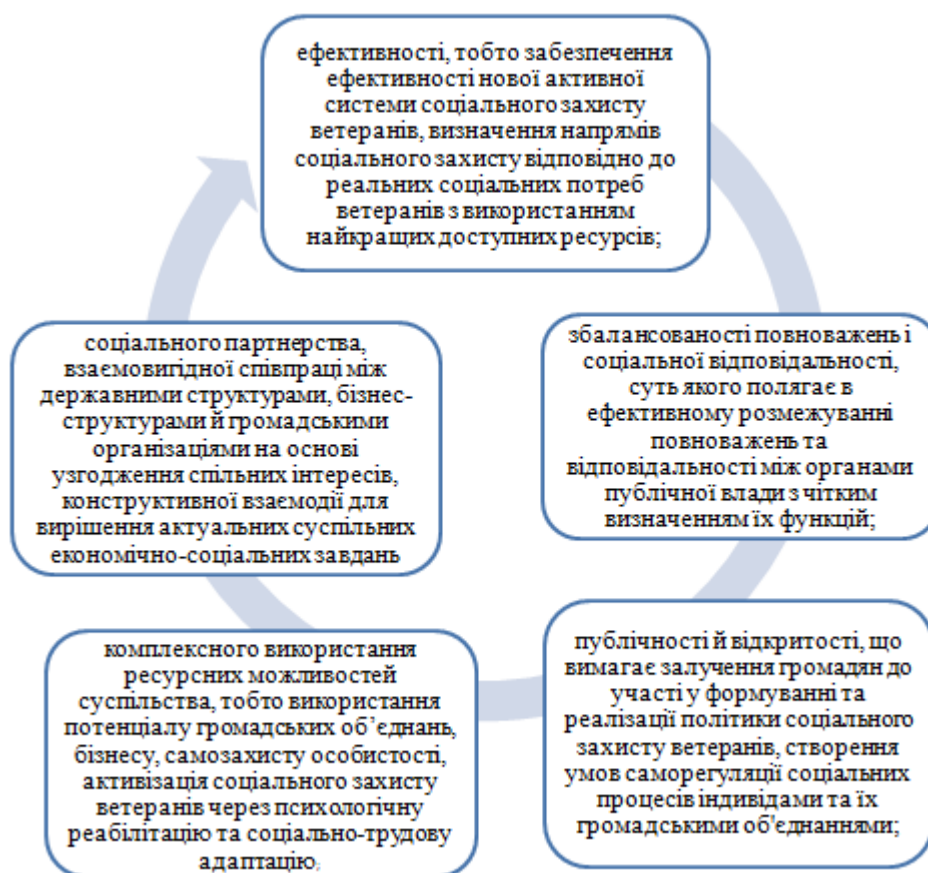

Рис. 3.2. Принципи формування активної моделі політики соціального захисту ветеранів

Важливо зауважити, що створення моделі активної політики соціального захисту вимагає ефективних інструментів для її втілення. Також варто підкреслити, що в рамках цієї моделі ключовим етапом є узгодження спільної відповідальності суб'єктів під час формування та реалізації політики соціального захисту ветеранів. У контексті соціально-політичних змін органи місцевого самоврядування, громади та цивільні інституції беруть на себе більше соціальних функцій та виступають у партнерстві з державою. Громадські організації ветеранів стають посередниками між владою та ветеранами, вони потужно представляють інтереси ветеранської спільноти та направляють увагу влади на актуальні питання у сфері соціального захисту ветеранів.

Також у моделі активної політики соціального захисту ветеранів ми можемо розглядати не тільки як об'єкт, адже, беручи участь у громадських об'єднаннях чи спілках, ветеранів перетворюється з об'єкта на суб'єкт цієї діяльності, тобто відбувається перехід від традиційного принципу «суб'єкт – об'єкт», про важливість якого зазначають багато сучасних науковців [35]. Таким чином, ми говоримо про важливість самоактуалізації особистості й розвиток соціального капіталу, який виражається у створенні соціальних груп для участі у формуванні й реалізації адекватної політики соціального захисту ветеранів.

Стосовно інструментів реалізації соціального захисту, вважаємо, «до наявних (соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальні гарантії та компенсації, соціальна допомога) слід додати інструменти соціального партнерства. У чинному законодавстві поки що немає єдиного уніфікованого поняття соціального партнерства, але світова практика показує ефективність вирішення соціальних проблем у системі соціального захисту саме інструментами соціального партнерства (соціальна відповідальність, соціальне підприємництво, соціальний діалог). У багатьох країнах Європи при наданні соціальних послуг населенню соціальним партнерством послуговуються організації сфер державного і недержавного характеру.

Соціальне партнерство – це співпраця між владою, бізнесом і громадянським суспільством, що в сукупності дає потужний синергетичний ефект. Соціальне партнерство у сфері соціального захисту ветеранів можна визначити як взаємодію між державними органами, самоврядуванням, бізнес-структурами й інститутами громадянського суспільства для спільної реалізації заходів соціальної допомоги й підтримки ветеранів. Також соціальне партнерство є певним комунікативним виміром, який передбачає постійний діалог, переговори, договірний процес узгодження інтересів між суб'єктами відносин у певній сфері. Такий комунікативний вимір дуже важливий для тих, хто брав участь у бойових діях, втратив фізичне й психологічне здоров'я. Саме ветерани можуть визначити найбільш актуальні потреби й проблеми, які можливо вирішити через соціальне партнерство» [24, 86].

На сьогоднішній день потенціал неприбуткових організацій є недостатнім через те, що їхні можливості не розглядаються як рівноправні у партнерстві з державою і приватним сектором. Такі державно-приватні партнерства залишаються обмеженими й не мають можливості широкомасштабно надавати якісні соціальні послуги та допомогу. «Сама система соціального партнерства в Україні також не є досконалою та потребує відповідного інституціонального забезпечення, усунення бюрократичних процедур, запровадження мотиваційних чинників і соціальних стимулів для бізнес-структур, залучення медійного простору, сприяння соціальному діалогу» [24,43]. «Відповідно до законодавства України, соціальний діалог – це процес визначення позицій, досягнення спільних домовленостей і прийняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу з питань формування й реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин» [58].

Отже, це специфічний спосіб обговорення різних питань та інтересів конкретних соціальних груп. У сфері соціального захисту ветеранів соціальний діалог спрямований на балансування інтересів та взаємовідносин

між суб'єктами та об'єктами політики соціального захисту цієї категорії населення. Його мета - сприяти соціальному розвитку та стабільності в соціумі.

Законом України «Про соціальний діалог в Україні» [58] «визначено форми здійснення соціального діалогу, а саме: обмін інформацією, консультації, узгоджувальні процедури, колективні переговори з укладанням колективних договорів та угод» [58]. Для успішної реалізації соціального діалогу потрібно дотримуватися певних правил та цінностей, покращувати інституційно-правове, соціально-економічне та інформаційно-комунікативне забезпечення системи соціального захисту ветеранів. Слід підкреслити, що соціальний діалог є ключовим інструментом адаптивно-психологічного механізму впровадження політики соціального захисту ветеранів. Це досягається шляхом впровадження діалогу між владою та ветеранами, активного слухання, конструктивного висловлення негативних емоцій, психологічної корекції та колективного обговорення проблем, а також використання соціально-психологічних підходів через ЗМІ тощо.

Світовий досвід використання соціальних ініціатив та підприємницьких підходів для вирішення соціальних проблем вказує на актуальність розвитку соціального підприємництва.

«Саме соціальне підприємництво сьогодні є певною реакцією бізнесу й громади на нагальну соціальну проблему, яка потребує швидкого й інноваційного рішення, консолідації емоційного та інтелектуального людського ресурсу» [10]. Основними напрямками діяльності соціального підприємництва в сфері соціального захисту ветеранів мають бути: вирішення соціальних проблем ветеранів, застосування інновацій та новаторських підходів, створення соціальних послуг або продуктів, спрямованих на покращення життя цієї категорії осіб. Отже, «основними критеріями соціального підприємництва можуть бути: соціальна спрямованість, фінансова незалежність, прибуткова та інноваційна бізнес-діяльність, поширення досвіду соціального підприємництва з метою

соціальної згуртованості громади» [46]. Розвиток соціальних підприємств сприятиме інтеграції ветеранів на ринок праці та їхній соціальній адаптації, зменшенню рівня безробіття, удосконаленню законодавчої бази у сфері соціального захисту та оптимізації процесів, що спрямовані на підтримку ветеранів. Це також сприятиме зменшенню видатків бюджету. «Соціальні підприємництва створюють певну соціальну цілісність, тобто користь для всього суспільства, вирішуючи конкретну соціальну проблему» [66].

Перевага соціальних підприємств полягає в їх здатності генерувати нові ідеї, розробляти нові види послуг та поєднувати наявні ресурси. Посилення підтримки ветеранів через ефективне функціонування соціального підприємництва передбачає створення можливостей для їхньої соціальної адаптації, професійної реабілітації, отримання якісної та своєчасної соціальної підтримки та послуг. У сучасних умовах соціальні підприємства функціонують як ФОП, ТОВ, громадські організації, благодійні фонди тощо, оскільки відповідна законодавча база ще не створена. З урахуванням зростання кількості соціально вразливих груп населення, соціальне підприємництво стає трендом і свідченням демократичного розвитку суспільства. Серед переваг соціального підприємництва порівняно зі звичайним бізнесом можна відзначити його соціальну спрямованість та перевагу соціальної місії над комерційною. Зараз вже існують успішні приклади соціального підприємництва серед ветеранів, зокрема, мережа соціальних підприємств «Veterano Group». Ця мережа включає піцерії, кав'ярні, охоронні агентства під назвою «Guard», таксі «Cab» та підприємства з установки сонячних панелей «Energy», і власниками є лише ветерани.

«Також ця мережа соціальних підприємств має свою концепцію, метою якої є соціальна адаптація та працевлаштування ветеранів. Загальна кількість співробітників у бізнес-проектах становить понад 130 ветеранів, їх кількість постійно зростає. Також, окрім працевлаштування ветеранів, «Veterano Group» допомагає постраждалим у збройних конфліктах, ветеранам в госпіталях і родинам померлих ветеранів, відраховуючи 10 % від

прибутку на ці напрями» [89]. Вважаємо, що подібні проекти є досить успішні, а тому, їх потрібно популяризувати та підтримувати як на державному рівні так і на рівні територіальних громад. Однією з головних умов подальшого розвитку соціального підприємництва й передвісником соціального партнерства в реалізації державної політики щодо соціального захисту ветеранів є посилення важливого інструменту, такого як соціальна відповідальність.

«Відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року, яка була схвалена розпорядженням КМУ від 24 січня 2020 року, соціально відповідальний бізнес визначає відповідальну поведінку суб'єктів господарської діяльності за вплив їх рішень і дій на суспільство, навколишнє природне середовище, що сприяє сталому розвитку суспільства, зокрема забезпеченню добробуту населення; ураховує очікування суб'єктів господарської діяльності й суспільства; відповідає законодавству й міжнародним нормам поведінки; інтегрована в діяльність суб'єкта господарської діяльності» [60]. «У Концепції зазначено, що події в Україні у 2014-2020 роках вимагають більшої уваги уряду й бізнесу у вирішенні питань щодо: забезпечення житлом, працевлаштування, лікування й адаптації військовослужбовців, будівництво соціального житла; забезпечення закладів охорони здоров'я медичним обладнанням; реалізації соціальних проєктів тощо. У Концепції також визначено шляхи й способи розв'язання проблем та очікувані результати до 2030 року. Розвиток соціально відповідального бізнесу потребує активної участі держави й може бути чинником розвитку політики соціального захисту як усього населення, так і окремих його категорій, вирівнюючи економічні й соціальні диспропорції, підвищуючи довіру громадян до бізнесу, покращуючи якість життя населення» [60].

Отже, важливою є роль таких інструментів, як соціальний діалог, соціальне підприємництво та соціальна відповідальність у реалізації політики

соціального захисту ветеранів. Використання цих інструментів у системі соціального захисту допоможе забезпечити ветеранам належний рівень соціальної підтримки; підвищить ефективність і дієвість існуючих пілг, гарантій і компенсацій; вдосконалим механізми реалізації політики соціального захисту; створить сучасну систему соціальної адаптації та психологічної реабілітації ветеранів. Крім того, позитивним наслідком соціального партнерства буде розвиток соціальної єдності серед населення, що безпосередньо впливає на зменшення напруженості серед ветеранів, підтримки стійкості та загального благополуччя.

Для успішної реалізації моделі активної політики соціального захисту необхідно не лише ефективно використання інструментів, але й впровадження додаткових організованих та неорганізованих форм соціального захисту ветеранів. Серед цих додаткових організованих форм можна виділити благодійність та конфесійний соціальний захист для ветеранів. У сучасних умовах змінилося сприйняття суспільства щодо благодійності, яка стала важливим фактором об'єднання для подолання кризових ситуацій у військовій та соціальній сферах. «Події 2014 року мобілізували громадян на допомогу військовим у зоні АТО/ООС, пораненим, а також мирному населенню, яке постраждало внаслідок військового конфлікту. Це суттєво вплинуло на зміну місця України в рейтингу World Giving Index – щорічному дослідженні благодійності у світі, яке проводить Charities Aid Foundation (CAF). Загалом з 2014 року країна піднялася в рейтингу на 69 позицій і випередила Польщу, Естонію, Росію та Грузію» [69]. Як було вже зазначено у дослідженні, волонтерські та благодійні організації мають значний вплив на надання допомоги військовослужбовцям ЗСУ та ветеранам війни. «Такий напрям благодійної діяльності організацій, як допомога учасникам АТО/ООС і їх родинам, становить 7,7 % (8,1 %)» [40].

Варто зазначити, що допомога ветеранам від бізнес-структур є одним з найпоширеніших напрямків благодійності. Об'єктами цієї допомоги можуть бути ветерани, члени їх сімей, громадські організації ветеранів та

територіальні громади, які отримують підтримку від благодійників та благодійних організацій (суб'єктів) для вирішення соціальних питань та підтримки ветеранів.

Сучасною тенденцією є постійне удосконалення та оновлення нормативно-правової бази у сфері благодійництва, розширення податкових стимулів для підтримки благодійної діяльності, активна робота благодійних телекомунікаційних платформ та зміцнення співпраці між благодійними та громадськими організаціями. Важливо зазначити, що це відбувається відповідно до законодавства України. «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо деяких питань оподаткування благодійної допомоги» [52] й Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [51] Реєстр волонтерів, спрямованих на підтримку антитерористичної операції та заходів для забезпечення національної безпеки і оборони, включаючи стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях через операцію Об'єднаних сил (ООС), ведеться за участю Державної податкової служби України. Для забезпечення прозорості благодійних організацій та фондів існують реєстри неприбуткових організацій, державний реєстр фізичних і юридичних осіб, а також доступна інформація щодо історії та фінансової звітності фондів або звітів аудитора. Згідно з оновленим законодавством, Державна фіскальна служба України підкреслює, що сьогодні благодійники, які надають допомогу ветеранам та членам їх сімей, мають обов'язок контролювати цільове використання наданих коштів. Окрім того «благодійник зазначає відомості про надані суми благодійної допомоги в податковій звітності, і тільки за умови документального підтвердження цільового використання такої допомоги ця сума не включається до оподаткованого доходу» [2].

«Незважаючи на позитивний розвиток благодійництва в Україні, існує низка не вирішених питань, а саме: низький рівень залучення населення до благодійної чи волонтерської діяльності; недовіра до отримувачів благодійної допомоги; відсутність ефективних механізмів захисту від

шахрайства й інших зловживань; імплементація сучасних міжнародних практик державної підтримки благодійництва; податкове навантаження донорів та отримувачів благодійної допомоги» [40].

Ураховуючи існуючі проблеми, пропонується внести зміни до Закону України про благодійні організації, щоб упровадити ефективні механізми захисту від шахрайства й інших зловживань у сфері благодійництва. Одним із таких механізмів є обов'язок бенефіціарів надавати інформацію про використання благодійної допомоги за запитом благодійника або повертати кошти, які не були використані за призначенням. Також важливе закріплення адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення правил публічного збору благодійних коштів та невикладення інформації про доходи й витрати благодійних організацій, а також за привласнення зібраних благодійних коштів. Також доцільно розглянути включення конфесійного соціального захисту серед додаткових форм підтримки ветеранів. Досвід багатьох армій світу, таких як Канада, Німеччина, Польща, Велика Британія, США та інші, показує, що військове капеланство має великий вплив на підтримку збройних сил. Україна також почала активний розвиток капеланства та церковної підтримки Збройних Сил України з початку 2014 року, хоча державно-конфесійна взаємодія в соціальній сфері більше спрямована на допомогу інвалідам та малозабезпеченим сім'ям.

«Військові священники (капелани) здійснюють своє пастирське служіння в зонах ведення бойових дій. У 2016 році Міноборони затвердило Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) в Збройних силах України, яке визначило основні завдання, порядок діяльності капеланської служби, права й обов'язки військових капеланів» [56].

Сьогодні у військових академіях проводяться навчальні курси для військових капеланів різних релігійних конфесій, що включають самозахист, надання першої допомоги, військово-психологічну допомогу та роботу з особовим складом на передовій і у пунктах дислокації. З 2017 року в

Збройних Силах України впроваджуються посади військових капеланів, і на 2020 рік вже запроваджено близько 130 таких посад, з яких укомплектовано понад 90. Зазначається, що капелани представляють різні релігійні конфесії, зокрема Православну церкву України (59 осіб), Українську греко-католицьку церкву (20 осіб), Українську євангельську церкву (6 осіб), церкву «Скинія» (4 особи) та Українську православну церкву Московського патріархату (1 особа). Триває зростання штату військових капеланів у Збройних Силах України, проте капеланство ще не має системного характеру та має ситуативний розвиток. Слід відзначити, що будь-які зміни у взаємодії між релігією та державою повинні впроваджуватися після ретельного аналізу з урахуванням багатоконфесійності. Чимало суперечливих законопроектів відхилено, а нові, які були зареєстровані, потребують доопрацювання. З нашого погляду, розвиток військового капеланства потребує плідної співпраці між представниками органів державної влади та різних релігійних конфесій, а також нової моделі комунікації. Варто зауважити, що військові капелани, хоч і не мають можливості бути прирівняними до військовослужбовців, мають право на соціальний захист від держави на рівні з категоріями осіб, що сприяли захисту Батьківщини. Саме військові капелани забезпечують духовно-патріотичний баланс у військовому колективі, а їхня присутність у зонах бойових дій впливає на моральний та духовний стан бійців.

«Розвиток системи соціального захисту ветеранів тісно пов'язаний із застосуванням інновацій у підходах, методах і формах організації соціального захисту. Інновацію визначають як управлінську діяльність, пов'язану зі створенням послуг, використанням нового обладнання з метою мінімізації витрат, що істотно поліпшують якість соціальної сфери або результат упровадження нововведень, які принесли реальну користь. У свою чергу нововведення - це економічні та організаційні зміни, новий вид методу, технології, уперше створений засіб, який задовольняє суспільні потреби/процес виникнення зміни/ідеї, що сприймається як нова» [11, 22,57].

Зокрема, у нашому розумінні, інновації та нововведення є необхідною складовою моделі активної політики соціального захисту ветеранів. Ми вважаємо, що ці зміни спрямовані на поліпшення та підвищення якості системи соціального захисту, оптимізацію обліку ветеранів, надання соціальних послуг та підтримки. Інновації мають призвести до позитивних змін, сприяючи покращенню як самопочуття ветеранів, так і загального стану суспільства. Однак важливо зауважити, що ці зміни не передбачають повного скасування соціальних пільг та розрахунку лише на потенціал самозахисту, оскільки це може викликати негативну реакцію суспільства, включаючи протести та невдоволення. Тому доцільним є використання математичних методів для оцінки потенціалу самозахисту ветеранів, розробка методик для впровадження нової системи пільг, яка має економічне та соціальне обґрунтування, а також розробка нових моделей спілкування та партнерства між різними інституціями. До інновацій та нововведень у соціальному захисті ветеранів доцільно віднести наступне рис. 3.3.

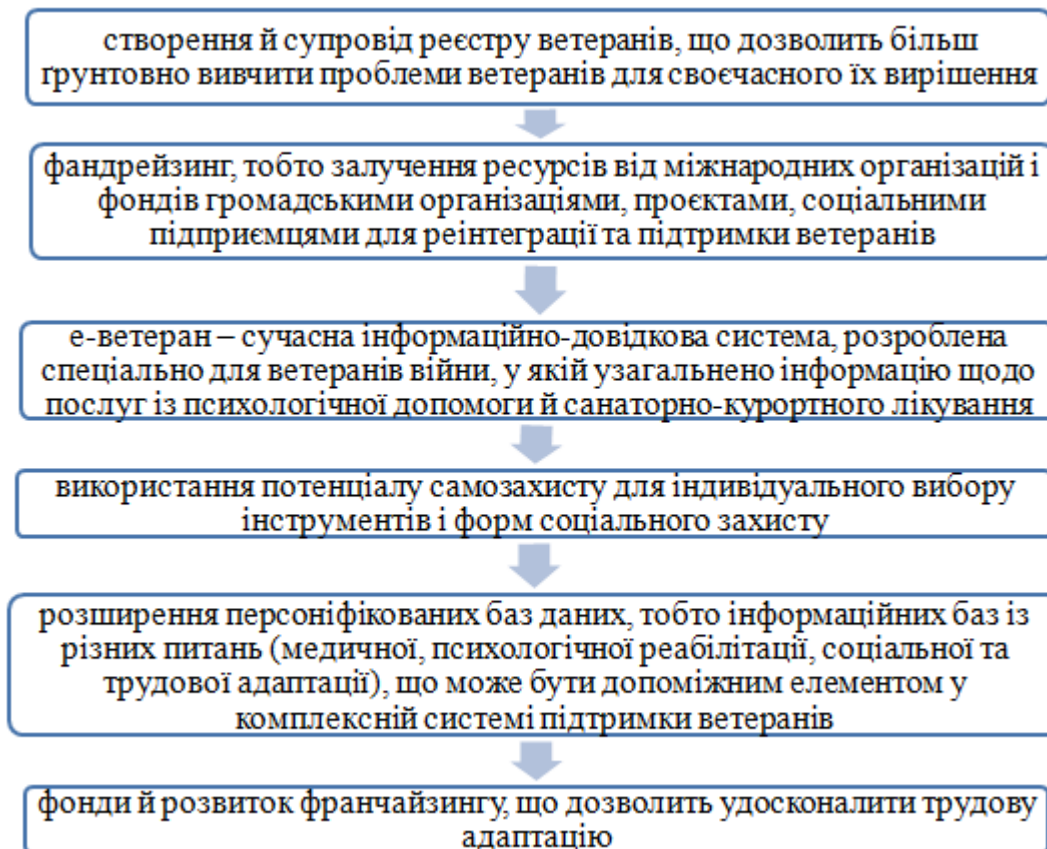

Рис. 3.3. Перелік нововведень у сфері соціального захисту ветеранів.

Запровадження моделі активної політики соціального захисту дозволить:

- «удосконалити чинне законодавство в зазначеній сфері» [63];
- «удосконалити взаємодію між органами державної влади, ОМС, інститутами громадянського суспільства й бізнес-структурами щодо формування й реалізації політики соціального захисту ветеранів» [63];
- «отримати послуги з відновлення фізичного й психологічного здоров'я, санаторно-курортного лікування ветеранів» [63];
- «посилити адресність отримання грошових компенсацій і пільг ветеранів» [63];
- «отримати послуги із соціальної адаптації, можливість для власного розвитку, самозахисту й соціалізації в суспільстві ветеранів» [63];
- «отримати можливість для започаткування власної справи ветерану» [63];
- «оптимізувати й удосконалити форми й методи соціального захисту ветеранів» [63];
- «сформувати позитивний образ ветеранів» [63];
- «залучити додаткові організовані і неорганізовані форми соціального захисту ветеранів» [63].

Перехід від патерналізму до партнерства в регулюванні соціальних відносин є ключовим у соціальній політиці. Впровадження нових інструментів, інновацій та нововведень має сприяти створенню гнучкої системи, спрямованої на забезпечення соціальної стабільності та підвищення ефективності соціального захисту ветеранів.

3.2. Технології запровадження зарубіжних практик соціального захисту ветеранів

При відсутності особистого досвіду у формуванні та реалізації

політики соціального захисту ветеранів, подолання наслідків війни одним з ключових напрямів розвитку державної політики є впровадження міжнародного досвіду у сфері соціального захисту військовослужбовців та ветеранів. «Запровадження кращих світових практик надасть можливість удосконалити національну систему соціального захисту ветеранів і привести її у відповідність до міжнародних стандартів» [6].

Міжнародні механізми формування та втілення політики соціального захисту ветеранів постійно розвиваються та змінюються. Однак, існує кілька спільних рис політик розвинених країн у сфері соціального захисту ветеранів: існування спеціалізованого виконавчого органу; ефективна система обміну інформацією, високий рівень комунікації та зворотнього зв'язку; наявність механізмів соціального та медичного страхування; значний рівень матеріальної (грошові виплати, пенсійне забезпечення, позики тощо) та нематеріальної (медична, психологічна реабілітація та соціальна адаптація) підтримки. Додатково, в багатьох країнах велика увага приділяється іміджу та престижу військової служби.

Після аналізу кращих світових практик соціального захисту ветеранів у першому розділі, можемо розглядати можливість використання певних здобутків в Україні. Наприклад, у США розроблено ефективні програми соціально-психологічної реабілітації для ветеранів. Щорічно у Сполучених Штатах понад 200 тисяч осіб покидають армію й стикаються з труднощами у застосуванні свого військового досвіду у цивільному житті. Щоб допомогти зменшити рівень безробіття серед ветеранів, уряд США вживає заходи щодо підвищення кваліфікації та перепідготовки ветеранів, створює умови для розвитку їх власного бізнесу з метою максимального використання їхнього потенціалу. В США ветерани є важливою частиною робочої сили, що втілює дисципліноване лідерство, зрілість та непохитну відданість справі. Знання та досвід, набуті ветеранами у армії, культивують стійку працівничу етику, наполегливість і здатність швидко навчатися. Вони є лідерами, які вміють діяти в екстремальних ситуаціях, приймати невідкладні рішення та

адаптуватися до змін.

«Завдяки цьому ветерани підходять для роботи в різних галузях, тому багато організацій США активно набирають до штату ветеранів. Такі компанії, як «PenFed», «UPS», «Coca Cola» і «Home Depot» мають ефективні програми найму ветеранів» [74].

США на рівні уряду фінансує програми для підтримки та створення власного бізнесу ветеранами:

- «гранти для самозайнятості ветеранів-інвалідів. Учасники повинні представити бізнес-план і категорію інвалідності. Залежно від цього ветерани можуть отримати фінансування для покупки устаткування, інвентаря, матеріалів, навчання, ліцензійних зборів і маркетингу» [75].

- «Інвестиційна група «Angel», яка підтримує ветеранів та інвестує на ранніх етапах компанії, засновані та керовані випускниками військових академій США (сума інвестицій від 250 тис. до 1 млн дол. США)» [75].

- «Фонд венчурного капіталу, який обслуговує ветеранів. Фонд створений для інвестування в підприємства, які відкриті, належать ветеранам збройних сил США або керуються ними (обсяг інвестицій становить до 3 млн дол. США)» [75].

- «платформа онлайн-кредитування для ветеранів («Street Shares»), призначена для зв'язку інвесторів і власників малого бізнесу з метою підтримки ветеранів-початківців або тих, хто розширює свій бізнес. Підприємці-ветерани можуть подати заявку онлайн і приблизно за 10 хвилин отримати кредит на суму від 5000 до 50 000 дол. США терміном на один, три, п'ять років за ставками до 10 процентів» [75].

- «Програма інвестицій для підприємців-ветеранів, яка допомагає досягти успіху, надаючи стартові гроші та доступ до інформаційної мережі підтримки, яка налічує понад 1700 ділових партнерів» [75].

У США функціонує Центр передового досвіду для ветеранів-підприємців (далі – Центр), мета якого полягає в сприянні розширенню підприємницьких можливостей для ветеранів та їхніх сімей через обмін

знаннями, ресурсами та інформацією. Цей Центр розробляє інноваційні програми, проводить освітні курси та веде актуальні дослідження у сфері підприємництва на всій території Сполучених Штатів. Половина всіх американських ветеранів Другої світової війни та 40% ветеранів Корейської війни стали підприємцями. «Сьогодні з 5,5 млн підприємств у США 7 % належать ветеранам. Ці підприємства отримують 1,14 трлн дол. США річного доходу, а фонд оплати праці становить 195 млрд дол. США. Серед компаній, які досягли феноменального успіху, є «Walmart», «FedEx», «RE / MAX», «Sperry Shoes», «Nike», «GoDaddy», «Enterprise Rent-a- Car» та інші» [81].

Підприємства, засновані ветеранами в США, також сприяють зменшенню безробіття серед своїх колег. Протягом останніх 15 років, ветеранські підприємства створили 324 тисячі робочих місць. Однак на шляху до успіху виникає низка ризиків і викликів. Практично у кожній сфері діяльності панує велика конкуренція, що призводить до того, що багато підприємств припиняють свою роботу вже у перший рік. Однією з основних проблем є отримання фінансування для ведення бізнесу, особливо для тих ветеранів, які не мають досвіду у цій сфері. У таких обставинах купівля франшизи може стати ідеальним рішенням для вирішення цієї проблеми. «Багато підприємців обирають франчайзинг для побудови успішного бізнесу. В узагальненому вигляді франчайзинг є формою підприємницької діяльності, за якої на договірній основі одна сторона (франчайзер) зобов'язується передати іншій стороні (франчайзі) за винагороду (паушальний внесок і роялті) на визначений строк комплекс виключних прав на використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, послуг, технологічного процесу й/або спеціалізованого обладнання, ноу-хау, комерційної інформації, що охороняється законом, а також інших передбачених договором об'єктів виключних прав (франшизу)» [76].

Коли особа стає власником франчайзингової точки, вона зменшує ризики та отримує повноцінну підтримку від франчайзера. Крім того, вона

отримує право легально використовувати відомий бренд.

«Це дозволяє уникнути величезної кількості помилок і труднощів, з якими може зіткнутися підприємець. Проте разом з перевагами існує й ряд недоліків, таких як: обмеження свободи дій, чітке виконання договору, підзвітність франчайзеру й наявність паушального внеску й роялті» [26].

«На жаль, Україні далеко до американських масштабів, але потрібно перейняти системність підходу. Зокрема, у 2019 році до Державної служби зайнятості звернулися понад 24,6 тис. демобілізованих військовослужбовців, які брали участь в АТО (ООС), з них 2 тис. осіб з інвалідністю. Серед ветеранів понад 70 % демобілізованих бійців належать до працездатного населення, а саме: 51 % – особи віком до 35 років, 29 % – особи від 35 до 44 років, 20 % – старше 45 років. При цьому 41 % зареєстрованих у службі зайнятості ветеранів мають вищу освіту» [36].

Сьогодні основний акцент зі сторони держави робиться на традиційному працевлаштуванні. Для цього «уряд затвердив Державну цільову програму з медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реадаптації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на період до 2023 року, що визначає механізм організації заходів із психологічної реабілітації, соціальної та професійної адаптації, санаторно-курортного лікування учасників АТО/ООС» [53]. Зазначена програма й прийняті до неї порядки використання коштів не прописують чітку процедуру професійної реабілітації та окремі програми щодо створення власної справи ветераном.

Питанням адаптації демобілізованих осіб на ринку праці через залучення їх до підприємницької діяльності сьогодні займаються центри зайнятості. «Фахівці центрів зайнятості сприяють відкриттю власної справи серед демобілізованих осіб шляхом проведення різнопланових заходів,

консультаційних семінарів з основ підприємництва та наданням одноразової виплати по безробіттю для організації підприємницької діяльності. З 2015 року започаткували власну справу за рахунок виплати допомоги по безробіттю 2 144 ветерана, що становить лише 0,7 % від загальної їх кількості» [36].

Численні програми підтримки для ветеранів після демобілізації втілюються завдяки активній участі громадських організацій. Волонтери та громадські ініціативи проводять тренінги, семінари з бізнес-планування, допомагають у трудовій адаптації, організують проекти та інструктивні курси для успішного старту й розвитку бізнесу. Серед таких ініціатив варто згадати «Школу розвитку лідерства для ветеранів АТО», «Лідерство для жінок, які брали участь у бойових діях», «Відкритий Університет Майдану», проект «Воїну – гідна праця», а також інкубатори бізнесу під назвами «Друге дихання», «Новий відлік» та інші.

Так, додаткові кошти на відкриття та ведення бізнесу можна отримати як від міжнародних організацій так і приватних інвесторів. «Для працевлаштування демобілізованих учасників АТО діють такі міжнародні програми й проекти, як Сприяння відбудові та сталому розвитку розв'язанню проблем внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та постраждалого від конфлікту населення в Україні (ЄС), Horizon 2020 (ЄС), Україна – НАТО (НАТО), проект Україна – Норвегія (Норвегія) та ін.» [38].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 року № 504-р була ухвалена «Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року» (далі - Стратегія 2020). У цій стратегії було визначено шість стратегічних напрямків: створення сприятливого середовища для розвитку малого й середнього підприємництва (МСП); забезпечення доступу МСП до фінансування; спрощення податкового адміністрування; підвищення свідомості про підприємницьку культуру й розвиток підприємницьких навичок; підтримка експорту/інтернаціоналізації МСП; підвищення конкурентоспроможності та

інноваційного потенціалу МСП. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) підготувала звіт про виконання Стратегії 2020 та зробила такі висновки: Україна має продовжити зміцнення своєї інституційної бази для створення сприятливого середовища для МСП; поліпшення доступу МСП до фінансування, підтримку конкуренції в банківському секторі, спрощення системи оподаткування й забезпечення стабільності податкових надходжень і відшкодувань; вжиття додаткових заходів для розвитку навичок та культури підприємництва; продовження розвитку конкуренції та інновацій серед МСП; надання допомоги МСП у здійсненні інтернаціоналізації, що передбачає організаційну співпрацю й підтримку розвитку експорту.

«У цілому, запропоновані напрями розвитку МСП є актуальними для демобілізованих учасників бойових дій, що планують розпочати чи вже розпочали підприємницьку діяльність» [30]. Ветеранам які сьогодні залучаються до підприємницької діяльності, та надалі залишаються актуальними типові питання розвитку МСП України рис.3.4:

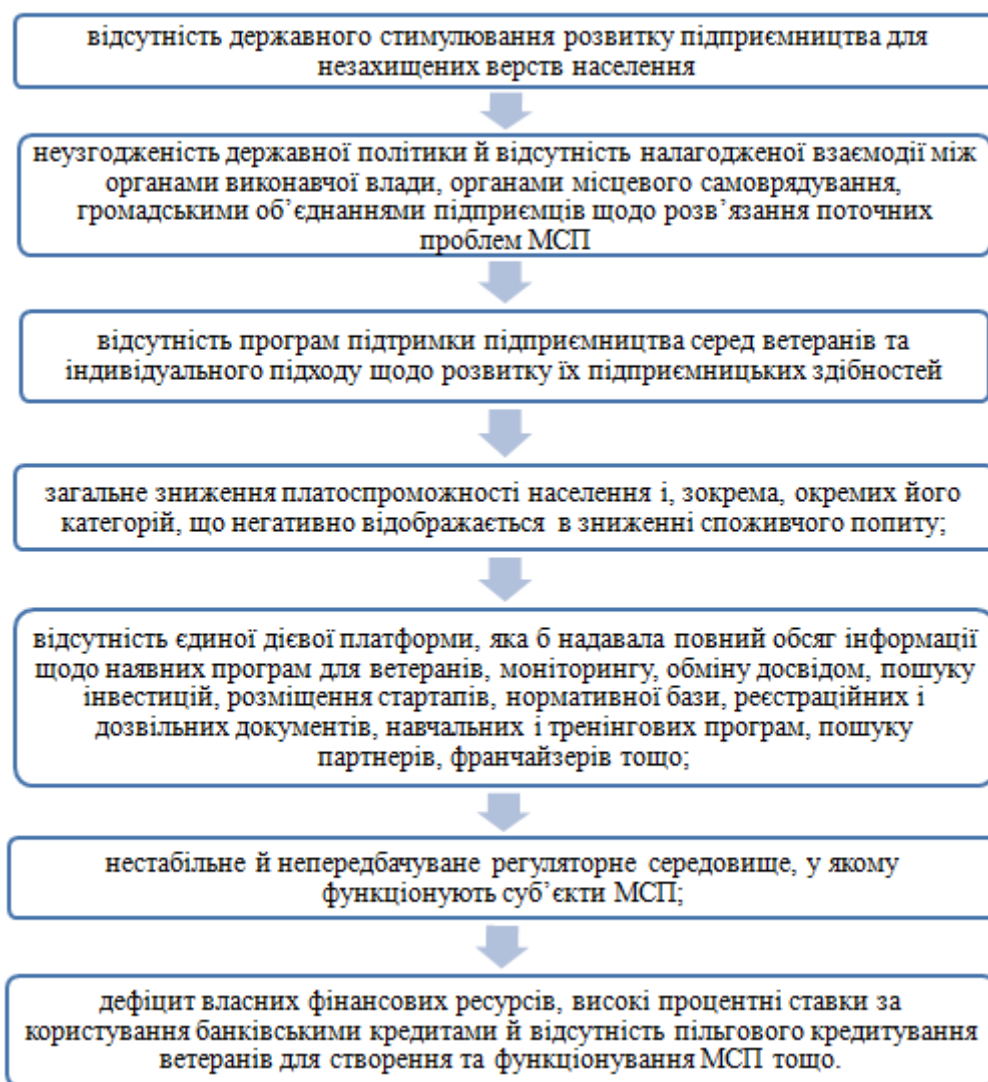

Рис.3.4. Актуальні типові питання розвитку МСП України

«Також існують такі макроекономічні фактори, як непривабливий інвестиційний клімат країни, відтік інвестицій і низька конкурентоспроможність вітчизняних підприємств, пандемія коронавірусної хвороби 2019 (COVID-19)» [80].

Отже, «причинами відмови від створення власного бізнесу в Україні залишаються: обмежений доступ до фінансових ресурсів, нестабільність економіки й наявність великої кількості ризиків» [68]. Франчайзинг зменшує ризики підприємницької діяльності і дає можливість стати власником прибуткового бізнесу, навіть якщо підприємець не має достатнього досвіду або великого бюджету. Щодо подальших стратегій розвитку МСП та концепцій підтримки підприємництва серед ветеранів, слід враховувати

розвиток франчайзингу, створення нормативно-законодавчої бази щодо регулювання франчайзингових відносин та зниження вартості франшизи для ветеранів.

«Сьогодні розвиток франчайзингу підтримується на рівні Української асоціації роботодавців в галузі франчайзингу, Асоціації франчайзингу України та Федерації розвитку франчайзингу, гостинності та інфраструктури. Наразі вітчизняне державне регулювання франчайзингу перебуває на перехідному етапі й потребує вдосконалення, як і сама культура франчайзингових відносин. Якщо світова спільнота використовує термін «франчайзинг», то українське законодавство оперує переважно терміном комерційна концесія» [26].

Найбільш повну інформацію щодо розвитку ринку франчайзингу в Україні можна знайти у Звіті Комерційної служби США, який має назву «Огляд сектора франчайзингу в Україні та його показники, засновані на анкетуванні. Стійкість франшиз в умовах кризи». Цей звіт був підготовлений у 2015 році Комерційною службою США спільно з двома українськими групами, які діють у цій галузі: консалтинговою фірмою «Franchise Group», що надає підтримку франчайзерам, та Асоціацією роздрібних торговців України, яка представляє український сектор роздрібною торгівлі та стежить за розвитком франчайзингового бізнесу.

«Секторами економіки, охопленими франчайзинговою діяльністю, за даними звіту, у 2015 році були: роздрібна торгівля (42 %), заклади громадського харчування (20 %), споживчі послуги (28 %). В Україні на той час працювало 565 компаній, які обрали франчайзингову модель розвитку бізнесу. Серед європейських франчайзингових мереж, представлених в Україні, велика частина належить польським, португальським і німецьким брендам» [64]. Починаючи з 2015 року активно почала розвиватися національна мережа, більше 60 % ринку сьогодні належить національним франшизам. Успішними франчайзинговими мережами в Україні є: ресторани «Pizza Celentano», «Fresh Line», «Lviv Croissants», «Франс.уа», «MAFIA»;

кав'ярні: «MY COFFEE», «AROMA KAVA», «Gemini»; торгові мережі: «ZARINA», «Novus», «Наш Край»; сервіс кур'єрської експрес-доставки «ІН ТАЙМ», «Нова Пошта»; фітнес клуби «NEW BODY», «МАЛИБУ»; аграрний проєкт «Small Fruit»; туристичні оператори «TEZ TOUR», «TUI». За кількістю франчайзингових точок найбільшими мережами в Україні є «Наша Ряба» (понад 2500 торгових точок), «Гаврилівські курчата» (понад 600 торгових точок), «Форнетті» (близько 500 точок).

«Понад 30 українських мереж представлені на міжнародних ринках. Серед яскравих представників можна відзначити: мережи магазинів чоловічого одягу «VD one», «Arber»; сервіс кур'єрської експрес-доставки «DELFAST»; мережу фаст-фудів «Burger Loft»; Львівську майстерню шоколаду та інші» [34]. Слід відзначити, що були здійснені конкретні кроки у розвитку франчайзингу в Україні. У 2006 році члени Комітету з франчайзингу при Європейській бізнес-асоціації створили Всеукраїнську громадську організацію «Федерація розвитку франчайзингу, гостинності та інфраструктури» (далі - Федерація). Основною метою Федерації є встановлення співпраці міжнародного бізнесу, представників влади, підприємців та компаній в Україні для створення сприятливих умов для франчайзингового бізнесу. У 2015 році Федерація спільно з Міністерством соціальної політики України впровадила програму адаптації військовослужбовців «ВЕТ Фран» (франчайзинг для ветеранів) з метою допомогти ветеранам та демобілізованим військовим адаптуватися до цивільного життя та розпочати власний бізнес. Учасниками цієї програми є Міністерство соціальної політики України, відповідні Міністерства силових структур, ветерани силових структур, вийшовши зі служби або пенсіонери, франчайзери, що розвивають власні мережі та вільно приєдналися до програми адаптації, консалтингові компанії у сфері малого та середнього бізнесу, а також місцеві органи влади.

В рамках програми відбувались майстер-класи, тренінги, круглі столи та конференції щодо розвитку власної справи та франчайзингу. «Федерація

мала залучати до участі франчайзингові компанії, забезпечувати відбір франшиз, консультантів і банків, які готові надати кредитування під франчайзинг. Також Федерація проводила переговори з власниками успішних українських і зарубіжних франшиз і допомагала з пошуком додаткових спонсорів. Компанії-франчайзери мали надавати учасникам програми адаптації знижки на паушальний внесок, часткове фінансування пілотних проєктів і спонсорську підтримку в розмірі відповідно до розроблених пакетів» [90]. Однак в умовах поглиблення політичної та економічної кризи, росту інвестиційних ризиків, рівня безробіття ця програма не була реалізована й припинила свою діяльність. Незважаючи на широке використання у світовій практиці, така форма інтеграції бізнес-структур, як франчайзинг для ветеранів, в Україні залишається новим явищем.

З метою стимулювання розвитку франчайзингової діяльності ветеранами необхідним є рис.3.5:

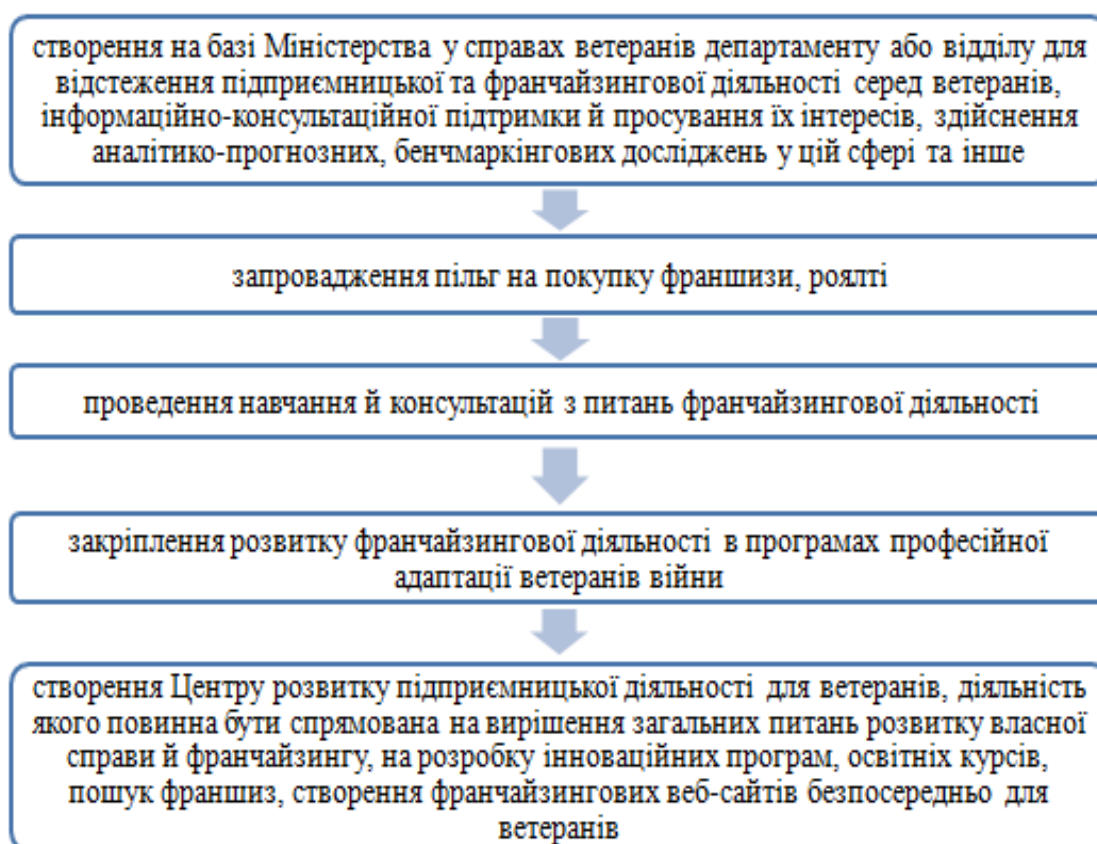

Рис. 3.5. Умови розвитку франчайзингової діяльності

Враховуючи наявні перешкоди, важливо продовжувати підтримку розвитку МСП та франчайзингу, а також підвищувати рівень фінансової грамотності ветеранів. Необхідно активно сприяти обміну інформацією між урядом та підприємницькою спільнотою, а також підтримувати програми, як от «ВЕТ Фран».

Використовуючи досвід США, можливим розв'язанням наявних проблем є:

- «подолання бюрократичних перешкод шляхом зменшення кількості документації при реєстрації та веденні бізнесу, удосконалення електронного урядування для учасників АТО та ефективного функціонування «єдиного вікна» для підприємців» [30];
- «розробка державних програм і пільгових позик на ведення бізнесу, пільгових умов щодо оренди приміщень, рекламної площі, сплати комунальних послуг учасникам бойових дій» [30];
- «створення інститутів або консультаційних центрів для ветеранів, що повинні узгоджувати та координувати дії підприємців, франчайзерів, влади, громадських і міжнародних організацій, забезпечувати проведення моніторингу ефективності програм для ветеранів» [30];
- «створення інформаційної платформи, фондів підтримки розвитку бізнесу й венчурного капіталу для інвестування в підприємства, відкриті ветеранами» [30];
- «урегулювання відносини між суб'єктами господарювання у сфері франчайзингу й підтримку пільгового франчайзингу для підприємців-ветеранів та ін.» [30].

У ФРН, Франції та Великій Британії також діють ефективні програми професійної реабілітації військовослужбовців у відставці й ветеранів, які допомагають їм адаптуватися до цивільного життя. Щодо підприємництва, то у ФРН військовослужбовцям дозволяється мати власну справу й у період служби. У той же час велику увагу уряди зазначених країн приділяють подоланню соціальної напруженості й психологічній реабілітації ветеранів.

Для цього створюються мережі реабілітаційних центрів, у яких надається допомога ветеранам з психологічними захворюваннями, отриманими внаслідок перебування в зонах бойових дій. Цей досвід також може бути корисним для України, адже на сьогодні в державі створюється ефективна система надання реабілітаційних послуг ветеранам. Основними завданням залишається вдосконалення законодавства щодо реабілітації в Україні та його відповідність сучасним міжнародним стандартам, створення цілісної системи реабілітаційних послуг і підготовка висококваліфікованих кадрів. Сучасний міжнародний досвід відображує також важливість підтримки УБД громадою, кваліфікованими спеціалістами та сім'єю. Важливим є досвід ФРН і США щодо створення соціально-психологічної мережі, яка об'єднує медичні організації, реабілітаційно-психологічні центри й соціальні служби в єдину систему соціально-психологічної підтримки ветеранів. Також існує позитивна практика надання підтримки релігійними службами (православними й католицькими військово-релігійними службами, військовим капеланством), залучення до лікування постраждалих родини й близького середовища, військових і сімейних лікарів, психотерапевтів.

З аналізу досвіду Великої Британії стає очевидним, що найбільшу підтримку ветеранам надають громадські організації та благодійні фонди, і держава виконує скоріш координуючу роль у співпраці з приватними ініціативами, що розробляють та реалізують проекти підтримки ветеранів. Україна також поступово розвиває громадянське суспільство, яке потребує підтримки від влади та з яким важливо налагоджувати діалог для подальшої співпраці. Залучення ветеранської спільноти до формування та реалізації політики соціального захисту повинно стати одним із пріоритетів нашого уряду.

«Крім того, зазначені країни мають ефективну систему підтримки сімей ветеранів, удів і вдівців, що може бути прикладом для України, бо члени сімей ветеранів сьогодні не виділені в окрему правову категорію. У законодавстві існують розбіжності щодо переліку осіб, на яких передбачені

пільги як членам сімей ветеранів, заплутана система пільг членам сім'ї загиблого УБД, які надаються відповідно до трьох різних постанов і двох законів» [59].

Досвід Великої Британії та Франції у забезпеченні житлом ветеранів може мати велике значення для вирішення подібних питань в Україні. Наприклад, у Великій Британії уряд оплачує до 30% кредиту або іпотеки на житло. Тим часом, у Франції уряд компенсує витрати на оренду або покупку житла з фондів воєнного відомства, що включає часткову компенсацію до 30% вартості житла. Варто зауважити, що подібні види компенсації для військовослужбовців в чинному законодавстві України не передбачені. Особливу увагу привертає чітко визначений порядок забезпечення військовослужбовців Франції житлом, включаючи створення спеціальних структур для цієї мети. Такий підхід може бути застосований Міністерством ветеранів для вирішення питань з житлом українських ветеранів.

Також важливо відзначити, що в розвинених країнах основою ефективних систем соціального захисту ветеранів є сучасне військово-законодавство, яке постійно оновлюється, враховуючи поточні виклики. Цей досвід має велике значення для України, яка проводить реформи у системі соціального захисту військовослужбовців. Важливо звернути увагу на низку законодавчо нерегульованих аспектів, починаючи від вступу на військову службу й закінчуючи системою соціально-правового захисту під час військової служби й після її завершення, які залишаються актуальними в Україні.

Звертаючи увагу на важливі аспекти, у всіх розвинених країнах функціонує ефективна система соціального страхування для військовослужбовців. Ця система може включати обов'язкове медичне страхування, добровільне страхування на тривалу допомогу, сімейне страхування та інші форми страхування. Наприклад, у США страхування життя та здоров'я військовослужбовців реалізується через конкретні страхові програми, затверджені Конгресом. Страхування на суму до 400 тисяч доларів

США надається для життя військовослужбовців, а всі категорії ветеранів мають право на довічну медичну страховку, яка повністю оплачується з федерального бюджету. Ця медична страховка відшкодовує значну частину витрат на лікування у спеціалізованих медичних закладах, включаючи витрати на ліки, складні операції та навіть пластичну хірургію, яку може оплачувати Міністерство.

«У той же час протягом багатьох років точаться дискусії навколо питання щодо запровадження обов'язкового медичного страхування військовослужбовців в Україні. З огляду на реформування медичного забезпечення Збройних сил України» [54], «фінансування системи охорони здоров'я» [61], «орієнтацію на стандарти НАТО, хронічне недофінансування реальних потреб медичного забезпечення військовослужбовців для нього є всі підстави. Більше того, запровадження такої практики, як обов'язкове і добровільне медичне страхування, забезпечить підвищення рівня гарантованої медичної допомоги військовослужбовцям» [28]. «При цьому міжнародний досвід, рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я свідчать, що перехід до фінансування медицини за страховим принципом є єдиним засобом забезпечення якісної медичної допомоги. Для забезпечення громадянам доступу до гідного рівня медичного обслуговування розпорядженням КМУ «Про схвалення Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я» пропонується модель державного солідарного медичного страхування, яка враховує кращі сучасні практики й досвід трансформації систем охорони здоров'я у світі» [61].

Звернімо увагу на те, що міжнародна спільнота активно сприяє уряду України у вирішенні різноманітних питань, пов'язаних із налагодженням ефективного механізму соціального захисту ветеранів. В контексті розвитку міжнародного співробітництва та впровадження найкращих практик соціального захисту ветеранів Міністерство ветеранів ініціює створення нових партнерських зв'язків і реалізацію перспективних проєктів, спрямованих на вирішення ключових проблем, з якими стикаються ветерани.

Основними міжнародними партнерами Мінветеранів сьогодні є «Міжнародна організація з міграції (далі - МОМ), IREX – глобальна організація розвитку та освіти (Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів) та Організації з безпеки і співробітництва в Європі (далі - ОБСЄ). Діяльність МОМ спрямована на підтримку реінтеграції ветеранів і добробут їхніх громад через соціально-економічне відновлення й психосоціальну підтримку, відновлення довіри, соціальної згуртованості й стабільності. Завдяки фінансуванню Європейського Союзу МОМ підтримала майже 800 ветеранів навчанням й обладнанням для опанування нової професії, створення або розвитку власного малого бізнесу» [37].

«Рада міжнародних наукових досліджень й обмінів (IREX) адмініструє інноваційні програми для розвитку лідерського потенціалу з метою покращення якості освіти, посилення впливу незалежних ЗМІ та сприяння розвитку громадського суспільства. У кожній українській області IREX сприяє партнерству й ефективному діалогу між органами місцевого самоврядування, неурядовими організаціями й громадами. Щодо ветеранів, то програми спрямовані на збереження їх людського капіталу, процесу реінтеграції ветеранів війни в Україні й процесу створення спроможних структур підтримки ветеранів війни, збільшення доступності високоякісних послуг із психічного здоров'я та значних економічних можливостей для ветеранів війни» [77].

Щодо співробітництва України з ОБСЄ, «то основну увагу зосереджено на питаннях підтримки суверенітету, територіальної цілісності й непорушності кордонів України відповідно до основоположних принципів ОБСЄ. Крім того, належна увага приділяється сприянню в просуванні кандидатур від України для роботи в польових підрозділах ОБСЄ. Представники України брали участь у місіях ОБСЄ в Грузії, Боснії і Герцеговині, Хорватії, Косово, групі помічників Особистого представника Діючого Голови ОБСЄ в Нагірному Карабасі, Місії ОБСЄ в Таджикистані й центрі ОБСЄ в Бішкеку тощо» [82].

У рамках співпраці з МОМ, IREX та ОБСЄ проводяться важливі проєкти міжнародної технічної допомоги для ветеранів, такі як «Підтримка реінтеграції ветеранів конфлікту на Сході України» (фінансуванням якого займається Європейський Союз), «Програма реінтеграції ветеранів» (ініціатива з Сполучених Штатів Америки) (див. Додаток Е). Також розгорнуто проєкт «Норвегія - Україна» (виконуваний у партнерстві з університетом NORD), метою якого є професійна підготовка ветеранів для цивільних професій та допомога їм у соціальній адаптації до життя в громадянському суспільстві.

Сьогодні для України надзвичайно важлива міжнародна підтримка та вивчення міжнародного досвіду. Зважаючи на різноманітні ментальні, історичні, культурні та інші особливості країн, універсального механізму соціального захисту ветеранів не існує. Проте, важливо переймати позитивний світовий досвід у формуванні та реалізації політики соціального захисту ветеранів, враховуючи помилки, через які пройшли інші країни. Ми повинні уважно вислуховувати міжнародні рекомендації щодо вдосконалення державної політики. Основні рекомендації від міжнародної спільноти для уряду України включають: потребу адаптації чинного законодавства до міжнародних стандартів; впровадження національної Стратегії державної політики у відповідній сфері; створення ефективної системи звітності та інформування; налагодження комунікації між органами влади та інститутами громадянського суспільства.

Висновки до розділу 3

1. Запропоновано впровадити активну модель реалізації політики соціального захисту ветеранів з метою створення сприятливих умов як для соціально-економічного, так і для інституційного розвитку. Головна мета

полягає у забезпеченні зростання людського та соціального капіталу, організації ефективного взаємодії між суб'єктами та об'єктами соціального захисту, посиленні заходів соціальної адаптації та впровадженні інновацій. Для досягнення цілей моделі рекомендується активізувати інноваційну діяльність в підходах, методах і формах організації соціального захисту. Основною метою цього підходу є забезпечення гнучкості, швидкості реакції та удосконалення процесів, спрямованих на соціальний захист ветеранів.

2. Узагальнити зарубіжний досвід щодо практики соціального захисту ветеранів і запропонувати технології його запровадження в Україні. Огляд зарубіжного досвіду у сфері соціального захисту ветеранів і можливостей впровадження його в Україні підтверджує наявність цінних настанов та практик, які можна успішно адаптувати для нашої країни. Пропонуються шляхи імплементації практик країн, таких як США, ФРН, Франція та Велика Британія: стимулювання розвитку франчайзингової сфери для вирішення проблем соціальної та професійної адаптації; створення соціально-психологічних мереж; покращення заходів реадaptaції та медичної реабілітації; впровадження обов'язкового медичного страхування; встановлення системи часткової компенсації вартості житла. Також здійснено аналіз підтримки міжнародної спільноти через запровадження перспективних проєктів, спрямованих на вирішення ключових проблем ветеранів, зокрема реінтеграції та соціальної адаптації.

Основні рекомендації для уряду України від міжнародної спільноти стосовно удосконалення державної політики соціального захисту ветеранів включають наступне: потреба у адаптації чинного законодавства до міжнародних норм; впровадження національної Стратегії державної політики в цій сфері; реалізація ефективної системи звітності й інформування; налагодження комунікаційної взаємодії.

ВИСНОВКИ

1. Досліджено соціальний та правовий захист ветеранів, питання соціальної та професійної адаптації. У контексті аналізу соціального та правового захисту ветеранів було ретельно вивчено питання їх соціальної та професійної адаптації. Під час аналізу правової бази було визначено, що серед досягнень є нормативне закріплення загальних процедур організації соціального захисту ветеранів та їх сімей. Незважаючи на існуючі законодавчі акти, які регулюють питання соціального захисту ветеранів, є необхідність в уточненні їх відповідності актуальним проблемам. Виявлено, що поза рамками правового поля залишаються питання, пов'язані із соціальним захистом військовополонених та гендерною рівністю.

2. Проаналізовано законодавчу та інституційну базу формування та реалізації державної політики соціального захисту ветеранів. Було проведено аналіз законодавчої та інституційної бази формування та впровадження державної політики соціального захисту ветеранів. На сьогодні в Україні існує розвинена законодавча та інституційна база, що стосується соціального захисту ветеранів. Ця база включає широкий спектр заходів та пільг, спрямованих на повернення ветеранів до цивільного життя, медичну реабілітацію та визнання за їхню службу у військових справах. Однак важливо зазначити відсутність єдиного центрального органу для забезпечення потреб ветеранів, що свідчить про високий рівень бюрократизації в системі соціального захисту, обмежену взаємодію між міністерствами та недостатню чіткість у розподілі функцій між ними. Для ветеранів та їхніх сімей це призводить до невизначеності у процесах, затримок та нестачі зручностей у наданні послуг.

Крім того, відсутність повноцінних медичних оглядів, психологічних скринінгів та соціально-професійних консультацій після звільнення людини зі служби призводить до загострення психосоціальних проблем. Це має негативний вплив як на якість резерву Збройних сил України, так і на

загальне сприйняття суспільством ветеранів.

Враховуючи вищезазначені факти, важливо прийняти комплексний підхід до вдосконалення системи соціального захисту ветеранів війни та переглянути нормативно-правові акти з метою поліпшення законодавства, усунення помилок у визначеннях та уніфікації термінологічної бази.

3. Узагальнено зарубіжний досвід державної політики у сфері соціального захисту ветеранів, що продемонстрував багато прикладів практик, які можна впровадити у вітчизняній системі соціального захисту ветеранів. Зокрема, виявлена потреба у створенні спеціальних програм, на кшталт ТАР (Transition Assistance Program), який діє у США за підтримки уряду та допомагає військовослужбовцям у перехідний період стати якнайбільш пристосованими до цивільного життя. Ця програма надає ресурси для емоційної, трудової та фінансової стабільності, створює мережу підтримки, яка забезпечує плавний перехід для ветерана та його сім'ї, його переосвіту та розвиток кар'єри у цивільних професіях. Важливо врахувати потребу у системному збільшенні майбутніх витрат на оборону, яка є найбільшою категорією дискреційних витрат бюджету США, виходячи лише за соціальним забезпеченням.

Цікавим є досягнення Хорватії у сфері соціального влаштування ветеранів війни (1991-1995 років). У цій країні було створено Міністерство хорватських захисників (МХЗ) під назвою "Ministarstvo hrvatskih branitelja Republike Hrvatske". До його обов'язків належить розв'язання питань, що стосуються правового статусу захисників та членів їхніх сімей. Другий напрямок - вдосконалення законодавства щодо допомоги захисникам, розширення обсягів цієї підтримки, підвищення рівня конкурентоспроможності і освіченості захисників, розширення знань про війну, особливо серед молодого покоління. Третя функція міністерства - пошук зниклих безвісти, ексгумація, ідентифікація решток та проведення поховань, дбайливе ставлення до меморіальних місць. Багато з вищезазначеного вже реалізовується в Україні завдяки спільній діяльності у

сфері підтримки ветеранів. Наприклад, Міністерство у справах ветеранів та Міністерство освіти та науки України спільно організували пілотний проект щодо підготовки помічників ветеранів, який розпочався у різних закладах вищої освіти нашої країни. Ще одним свідченням бажання допомогти ветеранам Миколаївщини є створення Чорноморським університетом імені Петра Могили Центру ветеранського розвитку. Там успішно реалізується навчання помічників ветеранів, перші випускники якого отримали сертифікати цих курсів у вересні 2023 року. Це лише початок важливої справи, яка повинна охопити всю країну для вирішення загальної проблеми допомоги всім учасникам цієї жахливої війни.

4. Проведено моніторинг програм та систем у сфері соціального захисту ветеранів. Здійснений моніторинг програм та систем у сфері соціального захисту ветеранів підтвердив кілька ключових моментів. Одним зі значущих аспектів у вирішенні проблем медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реадaptaції є Постанова КМУ "Державна цільова програма з медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реадaptaції постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки". Ця програма передбачає адаптацію системи соціального захисту учасників до їхніх актуальних потреб та надання їм реабілітаційних та реадaptaційних послуг. Крім того, вона передбачає зміну принципів організації системи реабілітації і реадaptaції учасників, залучення членів їхніх сімей, впровадження новітніх моделей управління цими послугами та застосування нових методів оцінювання результатів. Також передбачено розроблення та впровадження єдиної системи адміністрування, що спрямована на вирішення потреб учасників.

Сучасний досвід країн свідчить про наявність ефективних нормативно-правових, організаційних, комунікативних, інформаційних, фінансових та інших механізмів, які постійно адаптуються до змін життєвих умов та внутрішньої ситуації в країні та світі.

Однією з важливих ініціатив, яка зробила значний внесок, є громадська організація «Юридична сотня». Вони надають консультації ветеранам, військовослужбовцям та третім особам з питань, пов'язаних із проходженням служби та пільговим забезпеченням. Незважаючи на те, що гаряча лінія організації надає консультації щодо їхнього статусу, постійно надходять звернення у сфері цивільного, сімейного, трудового та кримінального права.

5. Здійснено аналіз системи психологічної реабілітації та питання соціальної реінтеграції ветеранів. Важливу роль у системі реабілітації відіграє психологічна підтримка. У травні 2022 року Кабінет Міністрів України у вніс зміни до процедур, що стосуються психологічної підтримки ветеранам та членам їхніх сімей, а також постраждалим учасникам Революції Гідності і сім'ям загиблих захисників України.

Слідуючою за важливістю проблемою у сфері соціального захисту ветеранів є система соціальних гарантій. Результати соціологічного опитування «Потреби ветеранів-2023», проведеного у січні-лютому 2023 року за участю Українського ветеранського фонду та за підтримки Міністерства у справах ветеранів разом з соціологічною групою "Рейтинг", показали, що 45,4% опитаних військовозобов'язаних та ветеранів вважають, що держава недостатньо виконує свої зобов'язання перед ветеранами. Лише 22,1% вважають, що ці обов'язки дотримуються. Інші 8,3% вважають, що держава зовсім не виконує своїх обов'язків перед ветеранами. Такий стан справ викликає негативне сприйняття держави та суспільства щодо їхньої відданості та здатності виконувати основні зобов'язання перед ветеранами, зокрема у забезпеченні соціальних гарантій та інших підтримок.

Питання працевлаштування ветеранів є надзвичайно актуальним та потребує уваги, особливо через ініціативи, спрямовані на створення підприємницьких можливостей для них. Міністерство у справах ветеранів України розробило експериментальний проєкт, що спрямований на залучення ветеранів та членів їх сімей до аграрного бізнесу. Цей проєкт виступає як

частина «Ветеранських підприємницьких ініціатив».

Сутність цієї програми полягає у наданні допомоги ветеранським установам, які знаходяться в зоні активних бойових дій, у їхній релокації. Також це охоплює надання матеріальної та технічної підтримки, відновлення виробничих можливостей та обігових коштів, а також участь у грантових програмах, спрямованих на підтримку ветеранів-підприємців. Програма також включає широкий спектр консультацій та менторської підтримки в цих справах.

6. Запропоновано впровадити активну модель реалізації політики соціального захисту ветеранів з метою створення сприятливих умов як для соціально-економічного, так і для інституційного розвитку. Головна мета полягає у забезпеченні зростання людського та соціального капіталу, організації ефективного взаємодії між суб'єктами та об'єктами соціального захисту, посиленні заходів соціальної адаптації та впровадженні інновацій. Для досягнення цілей моделі рекомендується активізувати інноваційну діяльність в підходах, методах і формах організації соціального захисту. Основною метою цього підходу є забезпечення гнучкості, швидкості реакції та удосконалення процесів, спрямованих на соціальний захист ветеранів.

7. Узагальнити зарубіжний досвід щодо практики соціального захисту ветеранів і запропонувати технології його запровадження в Україні. Огляд зарубіжного досвіду у сфері соціального захисту ветеранів і можливостей впровадження його в Україні підтверджує наявність цінних настанов та практик, які можна успішно адаптувати для нашої країни. Пропонуються шляхи імплементації практик країн, таких як США, ФРН, Франція та Велика Британія: стимулювання розвитку франчайзингової сфери для вирішення проблем соціальної та професійної адаптації; створення соціально-психологічних мереж; покращення заходів реадaptaції та медичної реабілітації; впровадження обов'язкового медичного страхування; встановлення системи часткової компенсації вартості житла. Також здійснено аналіз підтримки міжнародної спільноти через запровадження

перспективних проєктів, спрямованих на вирішення ключових проблем ветеранів, зокрема реінтеграції та соціальної адаптації.

Основні рекомендації для уряду України від міжнародної спільноти стосовно удосконалення державної політики соціального захисту ветеранів включають наступне: потреба у адаптації чинного законодавства до міжнародних норм; впровадження національної Стратегії державної політики в цій сфері; реалізація ефективної системи звітності й інформування; налагодження комунікаційної взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичне дослідження «Портрет ветерана російсько-української війни 2014-2022 рр.» // Український ветеранський фонд. – URL: https://veteranfund.com.ua/opportunity/portret_veterana
2. Благодійна допомога учасникам АТО та членам їхніх сімей. Ірина Петрусенко, експерт, ЛІГА: ЗАКОН. URL: https://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ007224.
3. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. Право України. 2000. № 4. С. 36.
4. ВЕТ ФРАН – Програма адаптації військовослужбовців (Франчайзинг для Ветеранів). URL: <http://fdf.org.ua/vet-fran>
5. Гарантії та пільги // Платформа Е-ветеран – URL: <https://eveteran.gov.ua/benefits>
6. Горбенко С. В., Хома В. В., Шпанчук Г. В. Досвід адаптації військовослужбовців до цивільного життя в США. Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних сил. 2014. № 2. С. 42–44
7. Громадянське суспільство України: політика сприяння та залучення, виклики та трансформації : аналіт. доп. / В. М.Яблонський, І. Е. Бекешкіна, М. М. Гелетій та ін.; за заг. ред. О. А. Корнієвського. Київ : НІСД, 2019. 112 с.
8. Дацюк І. П. Порівняльний аналіз механізмів соціально-правового захисту військовослужбовців у розвинутих країнах світу. Державне будівництво: електрон. наук. фахове вид. 2007. № 2. С. 14–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2007_2_48 (дата звернення: 07.10.2019).
9. Двадцять загальнонаціональне опитування. Образ ветеранів в українському суспільстві (14-16 січня 2023) // Соціологічна група «Рейтинг». – 2023. – URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dvadcyate_zagalnonac_onalne_opituvanny_ukra_na_p_d_chas_v_yni_obraz_veteran_v_v_ukra_nskomu_susp_lst.html.

10. Добрава Н.В. Соціальне підприємництво. Економічні інновації. 2015. Вип. 59. С. 112–117.

11. Жадан О. В. Людський чинник реалізації державної політики розвитку інноваційної економіки. Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2020. Вип. 1 (68). С. 92–99.

12. Жиленко, Р. (2019). Соціальна адаптація військовослужбовців в сучасній науковій літературі. Науковий вісник Ужгородського університету , 61-69. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/24862>.

13. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо запровадження комплексного огляду системи соціального захисту ветеранів війни» від 24.03.2022 № 2147-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2153-20#Text>.

14. Закон України «Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їхніх сімей». Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 36, ст.44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1763-15#Text>.

15. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 22, ст.171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text>

16. Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» Документ 2262-ХІІ. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 29, ст.399. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#n2>.

17. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 15, ст.190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

18. Закон України Про внесення змін до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо призначення і виплати одноразової грошової допомоги // Верховна Рада України. – 2022. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2489-20#Text>

19. Інформаційна довідка щодо функціонування у різних державах міністерств у справах ветеранів. Українська спілка ветеранів Афганістану. URL: <http://www.usva.org.ua>

20. Ковальова Є. П. Соціальний вимір державної політики щодо учасників АТО в Україні (2014-2016 рр.). Публічне управління XXI століття: форсайтінг успіху: зб. тез XVI Міжнар. наук. конгресу, 21 квіт. 2016 р. Харків: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2016. С.180–183.

21. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

22. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2003. 504 с.

23. Кучер В.А. Соціальне партнерство в системі соціального захисту учасників АТО: постановка проблеми. Економіка та держава: наук.-практ. журнал. Серія: державне управління. 2019. № 1(9).

24. Кучер В.А. Соціальне партнерство як структурний елемент соціального захисту. Сучасні проблеми державного управління в умовах системних змін: зб. наук. пр. Донецького державного університету управління. Серія: державне управління. Т. XIX, вип. 307. Маріуполь, ДонДУУ, 2018. 164 с.

25. М. Лубківський. 11% ветеранів: як повоєнна Хорватія повернула військових до мирного життя. – Європейська Правда, 2018. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/04/4/7079902>.

26. Макаренко Т. Є. Концепція франчайзингу: сучасний стан та перспективи. Сценарії та середньостроковий прогноз розвитку економіки України: зб. тез наукових робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 12-13 квітня 2013 р.): у 2-х частинах. Одеса: ЦЕДР, 2013. Ч. С. 32–35.

27. Медична реабілітація військовослужбовців збройних сил України на регіональному рівні: метод. рекомендації / уклад.: І. М. Гайда., М. І. Бадюк, Ю. І. Сушко. Київ, 2018. 32 с

28. Медичне забезпечення антитерористичної операції: науково-організаційні та медико-соціальні аспекти : збірник наукових праць. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. 316 с.

29. Мінветеранів подало Офісу НАТО пропозиції щодо створення системи переходу з військової кар'єри до цивільного життя. Міністерство у справах ветеранів. URL: <https://mva.gov.ua/ua/news/minveteraniv-podalo-ofisu-nato-propoziciji-shchodo-stvorennya-sistemi-perehodu-z-vijskovoyi-karyeri-do-civilnogo-zhittya>.

30. Мінветеранів розпочало розробку системи переходу з військової кар'єри до цивільного життя. Armyinform. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/01/minveteraniv-rozpochalo-rozrobku-systemy-perehodu-z-vijskovoyi-karyery-do-czyvilnogo-zhyttya>

31. Мінветеранів створило робочу групу щодо розробки закону «Про основні засади державної ветеранської політики» та запрошує до участі експертів і науковців // Урядовий портал. – 2023. – URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minveteraniv-stvorylo-robochu-hrupu-shchodo-rozrobky-zakonu-pro-osnovni-zasady-derzhavnoi-veteranskoj-polityky-ta-zaproshuie-do-uchastiekspertiv-i-naukovtsiv>

32. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1274 від 15.10.2020 «Про затвердження Умов прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2021 році». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/vstup-2021/Nakaz%201274.pdf>.

33. Наказ Міністерства соціальної політики. Державний стандарт соціальної адаптації. – 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/z05-15#Text>.

34. Офіційний сайт Всеукраїнської громадської організації «Федерація розвитку франчайзингу та інфраструктури» URL: <http://www.fdf.org.ua/>.

35. Офіційний сайт ГО Юридична сотня. URL:

<https://legal100.org.ua/diialnist/analitika/>.

36. Офіційний сайт Державної служби зайнятості України. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/68>.

37. Офіційний сайт Міжнародної організації з міграції. URL: <https://iom.org.ua/ua>.

38. Офіційний сайт Міністерства у справах ветеранів України. URL: <https://mva.gov.ua/ua>.

39. Пасіка С. П. Деякі питання регулювання соціального забезпечення військовослужбовців. Науковий вісник Ужгородського університету : серія: Право; в 2-х частинах. Ужгород : Ліра, 2011. Вип. 15№Ч. 2. С. 162–166.

40. Пеліванова Н.І. Розвиток благодійності в Україні. Відділ етнонаціональний досліджень, реінтеграції та розвитку громадянського суспільства. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/rozvitok-blagodiynosti-v-ukraini>.

41. Перехід з військової кар'єри до цивільної буде урегульовано законодавчо, Юлія Лапутіна. Міністерство у справах ветеранів війни України. URL: <https://mva.gov.ua/ua/news/perehid-z-vijskovoyi-karyeri-do-civilnoyi-bude-uregulovanozakonodavcho-yuliya-laputina>.

42. Петренко Р. Кількість ветеранів може зрости вчетверо. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/8/7344824>.

43. Петров О. М. Соціальний діалог як інститут державного управління : навч.-метод. матеріали; упоряд. В. В. Святненко. Київ : НАДУ, 2013. 84 с.

44. Питання діяльності Міністерства у справах ветеранів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.11.2018 №986. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/986-2018-%D0%BF>

45. Підсумковий звіт «Порушення прав і гарантій ветеранів війни та військових і рекомендації врегулювання проблемних аспектів». ГО «Юридична сотня». 2018. URL: <https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Porushennya-prav-i-garantii---veteraniv-vii--ni-ta-vii-->

skovih-i-rekomendatsiivregulyuvannya-problemnih-aspektiv.pdf.

46. Полякова О.М. Концепція соціального підприємництва в українському контексті. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2016. № 56. С. 176–182.

47. Постанова Кабінету Міністрів України «Державна цільова програма з медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реадптації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки». – 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2018-%D0%BF#Text>.

48. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції, осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях». – 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-%D0%BF#Text>.

49. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання медичної допомоги в закладах охорони здоров'я Міністерства оборони, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, Міністерства внутрішніх справ, інших центральних органів виконавчої влади, які відповідно до закону здійснюють керівництво військовими формуваннями, особам, визначеним пунктами 7, 11-14 частини другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; Порядок від 23.02.2022 № 150 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150-2022-%D0%BF#Text>.

50. Презентація «Міністерство у справах ветеранів України» (2018). Проектний офіс по створенню Міністерства у справах ветеранів України робочої групи Комітету Верховної Ради України у справах ветеранів, учасників бойових дій, учасників антитерористичної операції та людей з інвалідністю. – URL: <https://legal100.org.ua/wp->

content/uploads/2018/11/Prezentatsiya_MinVet.pdf.

51. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 27.02.2020 № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>.

52. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо деяких питань оподаткування благодійної допомоги: Закон України від 02.09.2014 №1668-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1668-18#Text>.

53. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 №157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

54. Про затвердження Концепції програми розвитку системи медичного забезпечення Збройних Сил України на період до 2020 року: Наказ Міністерства оборони України від 26.07.2017 №389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0389322-17#Text>.

55. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2023 рік, Розпорядження від 14 березня 2023 р. № 221-р // Кабінет Міністрів України. – 2023. – URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-priorytetnykh-dii-uriadu-na-2023-rik-221r-140323>.

56. Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 14.12.2016 №685. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17#Text>.

57. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 №40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

58. Про соціальний діалог в Україні: Закон України від 23 грудня 2010 року № 2862-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17#Text>.

59. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22 жовтня 1993 р. № 3551-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 45. Ст. 425.

60. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до

2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 р. №66-р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text>.

61. Про схвалення Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я: Розпорядження КМУ від 30 листопада 2016 року №1013-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80#Text>.

62. Психологічну реабілітацію Захисників та їхніх родин на час воєнного та післявоєнного стану здійснюватимуть за новим механізмом. Міністерство у справах ветеранів. URL: <https://mva.gov.ua/ua/news/psihologichnu-reabilitaciyu-zahisnikiv-ta-yihnih-rodin-na-chas-voennogo-ta-pislyavoyennogo-stanu-zdijsnyuvatimut-za-novim-mehanizmom>.

63. Реформа підтримки ветеранів. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/bezpeka-ta-oborona/reforma-pidtrimki-veteraniv>

64. Сектор франчайзингу в Україні і його показники на основі анкетування. Франшизи в Україні стійкі до кризи. URL: http://franchisegroup.com.ua/bitrix/templates/nakitel_tpl/img/pdf/Franchise%20Business%20Outlook%20Report.pdf.

65. Система зміни військової кар'єри на цивільну має бути людиноцентричною та зосереджуватися на реальних потребах ветеранів (2021). Armyinform. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/05/systema-zminy-vijskovoyi-karyery-na-czyvilnu-maye-butyljudynocentrychnoyu-ta-zoseredzhuvatysya-na-realnyh-potrebah-veteraniv>.

66. Терещенко Д.А. Державно-приватне партнерство як механізм стимулювання розвитку людського капіталу. Теорія та практика державного управління: зб. наук. праць. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2020. №1 (68). С. 53–61.

67. Український ветеранський фонд. Соціологічне опитування. «Потреби ветеранів – 2023». URL: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/11/Potreby_veteraniv_2023.pdf

68. Управління розвитком підприємництва в Україні: реалії та перспективи: монографія / за заг. ред. д-ра держ. упр., проф. Н. В. Статівки, д-ра держ. упр., проф. О. В. Жадана ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. ін-т держ. упр. Харків : ХарPI НАДУ : Магістр, 2019. 251 с.

69. CAF WORLD GIVING INDEX 2018. URL: https://www.cafonline.org/docs/defaultsource/about-us-publications/caf_wgi2018_report_webnopw_2379a_261018.pdf

70. Canadian Veterans with Disabilities, 2017 // Statistics Canada. – 2019. – URL: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/11-627-m/11-627-m2019077-eng.htm>

71. Congress.gov. S.1605 - National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2022. URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-bill/1605/text>.

72. Elnitsky CA, Fisher MP, Blevins CL. Military Service Member and Veteran Reintegration: A Conceptual Analysis, Unified Definition, and Key Domains. *Front Psychol.* 2017. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28352240>.

73. Elnitsky, C. A., & Kilmer, R. P. (2017). Facilitating reintegration for military service personnel, veterans, and their families: An introduction to the special issue. *American Journal of Orthopsychiatry*, 87(2), 109-113. URL: <https://psycnet.apa.org/fulltext/2017-06703-001.html>.

74. Entrepreneur Magazine, 2014. Kedma Ough Thank You for Your Service – 4 Business Funding Programs for Veterans, September 24, 2014. URL: <https://www.entrepreneur.com/article/237718>

75. Entrepreneur Magazine, 2018. Steve Cloetingh Hiring Veterans Is Smart Strategy but These 3 factors Drive Them Away, November 11, 2018. URL: <https://www.entrepreneur.com/article/323040>.

76. Franchoice. URL: <http://www.franchoice.com/franchise-information-guide/what-isfranchise/historyof-franchising>

77. IREX: A global development and education organization. URL: <https://www.irex.org/>

78. Lwtscher, W. (2016). Reintegration of Ex-Combatants and Reconciliation in Rwanda: A Case Study. URL: https://ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/nadel-dam/teaching/mas/mas-essays/MAS%20Cycle%202014%20-%202016/Essay_L%C3%B6tscher.pdf

79. Morin, R. (2011). The Difficult Transition from Military to Civilian Life. Washington, DC: Pew Research Center. URL: <https://www.pewresearch.org/social-trends/2011/12/08/the-difficult-transition-from-military-to-civilian-life>.

80. OECD(2020), Моніторинг реалізації Стратегії розвитку МСП України на 2017-2020 роки, OECD Publishing, Paris, www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Monitoringthe-Implementation-of-Ukraine's-SME-Development-Strategy-2017-2020-UKR.pdf

81. One stop shop for veteran entrepreneurship, 2018. Learn more About Us. URL: <http://veteranentrepreneurship.org/>

82. Organization for Security and Co-operation in Europe. URL: <https://www.osce.org/>

83. Resnik, L. B. (2012). Issues in defining and measuring veteran community reintegration: proceedings of the Working Group on Community Reintegration. VA Rehabilitation Outcomes Conference, 87–100. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22492341>.

84. Stockholm International Peace Research Institute. SIPRI Military Expenditure Database. Download Data for all countries 1949–2020 (excel spreadsheet). URL: <https://www.sipri.org/databases/milex>.

85. Swderstrwm J. (2013). The political consequences of reintegration programmes in current peace- building: a framework for analysis. Conflict, Security & Development, 87-116. URL: https://www.researchgate.net/publication/235344210_The_political_consequences_of_reintegration_programmes_in_current_peace-building_A_frameworkanalysis.

86. Tereshchenko D.A., Kruhlov V.V. Public-private partnership as tool for developing regional labor potential. Nauka innov. 2019, 15(6). 5–13. Scopus.

URL: [http://scinn.org.ua/en/archive/15\(6\)/15\(6\)01](http://scinn.org.ua/en/archive/15(6)/15(6)01).

87. The White House, Office of Management and Budget. Budget of the U.S. Government Fiscal Year 2022, Page 56. URL: <https://www.govinfo.gov/content/BUDGET-2022-BUD/pdf/BUDGET-2022-pdf>.

88. U.S. Department of Veterans Affairs. Office of Budget. URL: <https://www.va.gov/budget/products.asp>.

89. Veterano Group: бізнес ветеранів АТО URL: <https://dojo.ua/veterano-group-biznes-veteraniv-ato/>

90. Veterans Factsheet 2020 // The Office for Veterans' Affairs. – 2020. – URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/871/6.64_CO_Armed-Forces_Veterans-Factset_v9_web.pdf

91. Zakon o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji NN 121/17, 98/19, 84/21 na snazi od 31.07.2021. <https://www.zakon.hr/z/973/Zakon-o-hrvatskim-braniteljima-iz-Domovinskog-rata-i-%C4%8Dlanovima-njihovih-obitelji>.